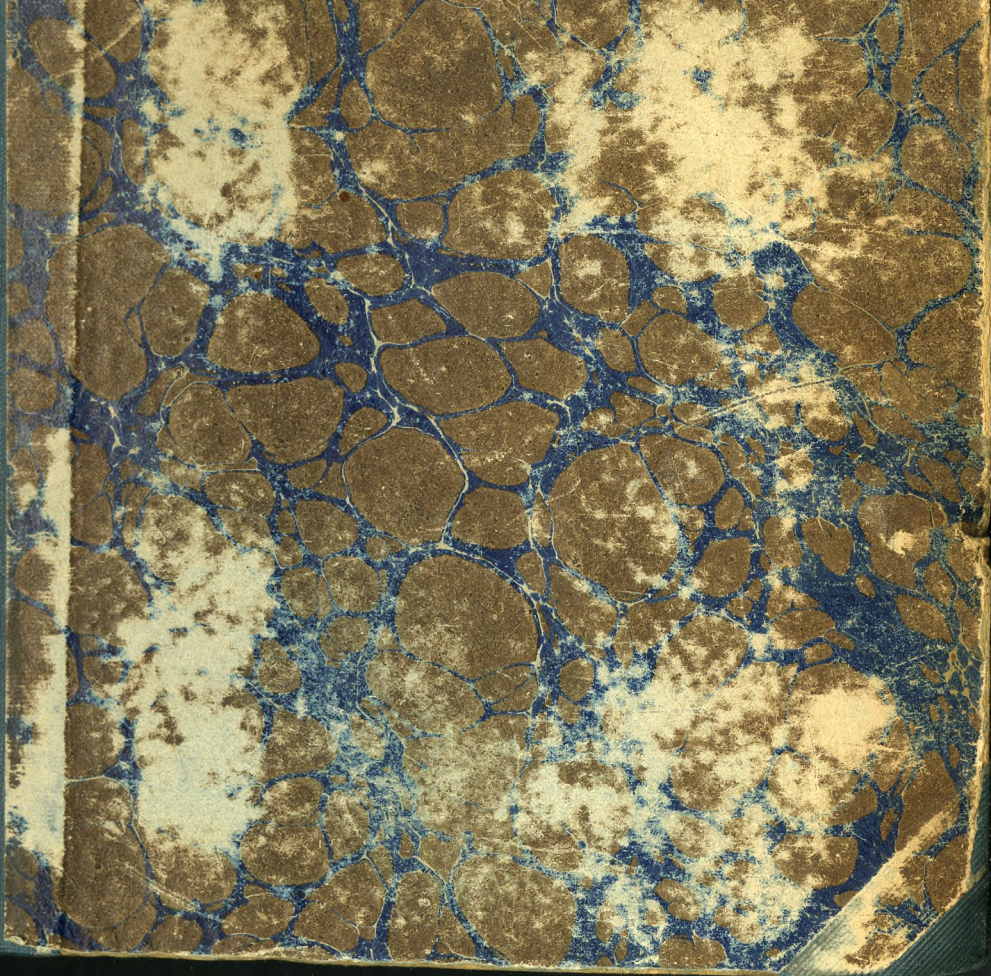

150.

150
1339

A

KELETI-KÉRDÉS LEÁLCZÁZVA

ÉS

LENGYELORSZÁG.

SZERZÉ:

HÉYA MIHÁLY.

ORVOSTUDOR JELÖLT.

6

A SZERZŐ TULAJDONA.

Budapest, 1878. Otto testvérek nyomdájából.
IV. ker. Lipótczsa 3. sz.

DE BALLAGI GÉZA.

Zengj, tégy, csatázz, kinek mint
Adák az istenek.

Oltári a hazának
Hogy füstölögjenek.

Ha téssz, hiven kövessed
Meghívó angyalod

Erdélyi János.

A magyar királyi
HONVÉD HADSEREGNEK,

Sz.-István koronája gyöngyeinek,

a

MAGYAR NEMZET KEDVENCZ KATONÁINAK;

hazafiúi tisztelettel ajánlva.

Honvédek!

A megpróbáltatás napjai rohamosan közelednek. Az önző politikusok szédelő üzelmeikkel, a hadak istencit hívták ki igazságos bosszura. Bosszút kér turáni fajunk — az észak zsarnoksága által — mélyen megsértett érdeke, becsülete is.

Harmadszor készül magyar nemzetünk rettegett fegyvereit — a medréből tulcsapongó — szláv áramlattal összemérni.

Árpád vas karja Szvatopluk — a Kárpátok ölén helyet nem érdemlő — nagy szláv birodalmát törte össze; — hős Kun-Lászlónk vitézeivel, Ottokár cseh király nagyralátó terveit semmité meg, — egyuttal a dicső Habsburgház tartós uralmát megalapítván; és ma, harmadszor, a szédelő panslavizmus tulkapásait megfékezni, — fegyvereink feladata.

Békés munka a polgár, — harcz, háboru a hős eleménye!

Felséges apostolkirályunk, az áldozatkész nemzet, a fenyegedett haza és birodalom bizva tekintenek a „név-

telen félistenek“ utódaira, derék honvédeinkre, és elvárják, miszerint: a csaták terén, a nemzeti trikolorot diadalról diadalra lengetvén — a magyar név új dicsőségét, a honvédek elődeikhez méltó tetteit fogja hirdetni az, ha majd: a csaták morájának elvonulása, az ádáz ellen letiportatása után, az európai Marsok dicső Pantheonában megérdemelt helyére feltűzteni fog.

Uj ezer éves létünk rendületlen alapkövét kell letennünk ma; nagy tettekre int az idő!

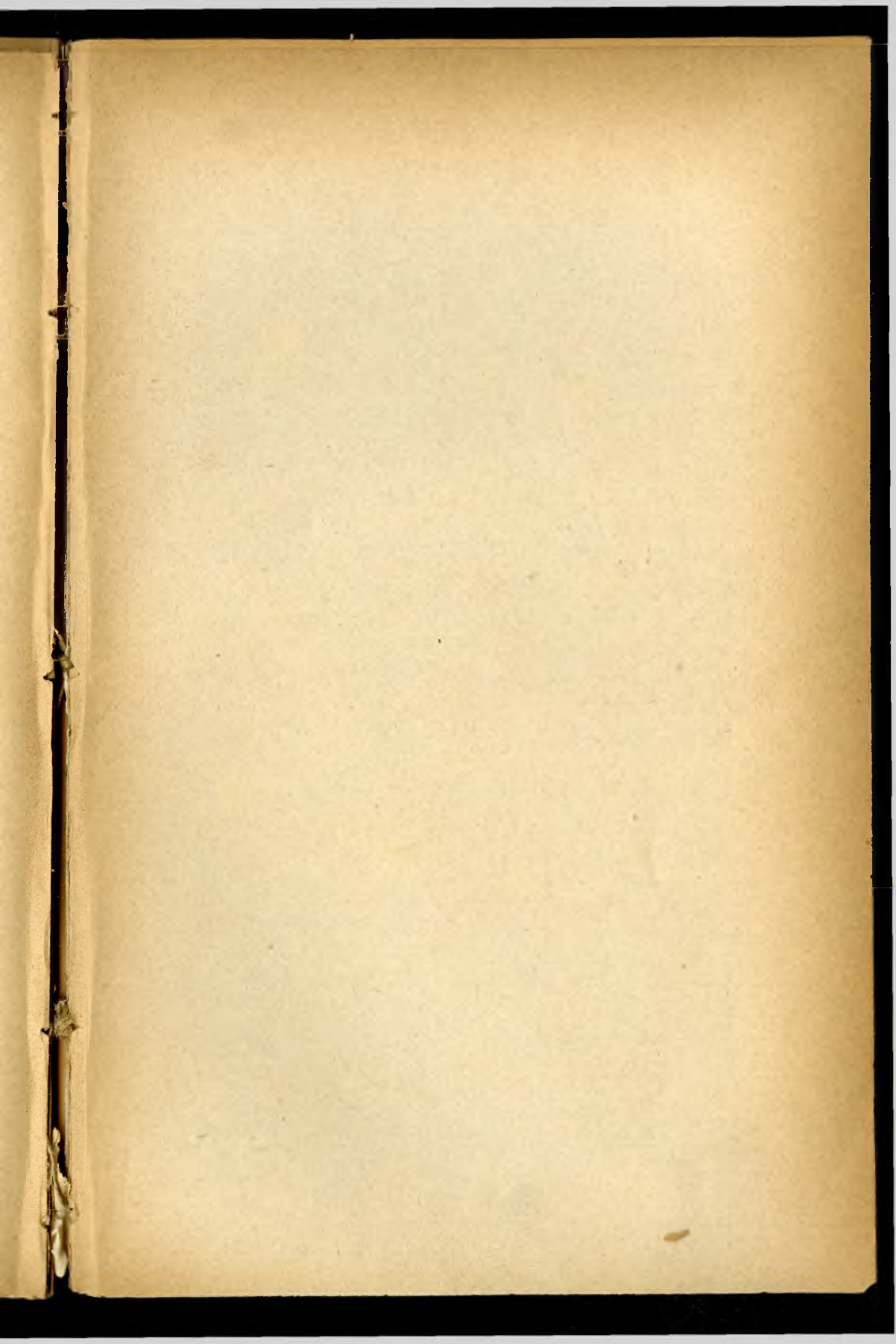
A haza, az emberiség érdekében megtenni törekvém én is azt, mit igénytelen erőim ez idő szerint engedé- nek; és irodalmi jelen első zsenyémet hazám Marsainak felajánlhatni, magamat felette szerencsésnek érzem.

„Hassunk, alkossunk — kiki erejéhez képest — s a haza felviruland.“

„Hassunk, alkossunk, gyarapítsunk!“ s a mívelt, a fenyegetett Európa elismerőleg fogja meglátni, hogy: „Él magyar, áll Buda még!“

Kelt Budapesten 1878 Februárhó 15-én.

A SZERZŐ

ELŐSZÓ.

Mióta Európa — sőt merem mondani földünk vezérnemzete, a *Francia nemzet* belügyeivel tételődik és kifelé a régi varázs hatalommal hatni megszűnt; és mióta ezen, az európai politikai vezérszerepre mintegy kiváltságosan — egyedül érett s ekép jogosult nagy nemzet ildomos és mindenkor a korszellem igényeihez mért diktatúrája felfüggesztetett: azóta a Bismárek-Goresakoff cég alatt és ujdonsült teremtményekben Európa egyensúlyát, a nemzetek békéjét, vagyonát és vérért folyvást zaklató és szivattyuzó *politikai hazard* űzi vakmerő játékát a népek millióival.

Kábult szédelés, gyanus titokszerűség és undok hazudozás jellemzi ma Európa politikáját.

A politikai büvital mistificus boszorkány műhelyének magok is kábálomtól szédelő machinatorai, ma nem olyan italt mérnek Európa szánára, melytől ennek népei jótékony vérforgást nyerve, az ember közös jóllétének célja felé hatványozott eréllyel törhetnének, de *Európa új felosztásának vakmerően kitűzött czége alatt* készítenek és mérnek olly ördögi italt: mellytől a népmilliók aléltan, káprádos visiók lidércz nyomása alatt zsibbadnak egy részben, más részt pedig a tuleröködésre izgató politikai déli báboktól vitetve — hanyathomlok rohannak *az elszegényedés, végkimerülés és megsemmisülés tátongó örvényébe.*

Valóban Európánk mai politikai viszonyai minden nemesen komoly gondolkozású főt mélyen lehangolólag érinthetnek.

A latin fajok, kik Európa kontinensén hoszu évszázadokon át a polgárisulás, a szellemi és anyagi haladás zászlósaivóltak, ma a tettek mezejéről közönnnyel vissza maradnak. A nemes francia nemzet elsőrangú szerep — köréből kilöketve göröcsös belvonaglások által tépetik; ugyan ekkor a kultur eszmék zászlósaivá, hazudott képviselőivé, az európai kultur államoktól századokkal messze vissza maradt szláv rajok tolakodván fel; és az európai diktatura nagy horderejű szerepére a — tagadhatlanul sok tekintetekből érdekes, de a politikai érett szabadosságnak még vajni gyermekéteg korszakában hentergő — germán fajok merészkedvén magokat fel erőszakolni akarni.

Ha sikertülnének a mai európai politikai főfő kártyakeverők számításaik akkép, a mint azt ők óhajtják, — a mint Európa geniusa, a nemzetek felett örökődő gondviselés azonban meg nem engedhet s megengedni nem fog: ugy rövid időn *a dölyf és a szédelgés politikája lenne uralkodó* s az előre haladás helyett — talán évszázakkali vissza löketés fenyegetné szárazulatunkat. És ha tekintjük a mai politikai vezérek hazard, önző nyereszkesedési őrzöngését, a mi, mint végcélban, amaz agyrém valósitása iránti törekvésben kulminál, *hogy Európa kontinense két nany, az uralkodó hatalmat egykor feltétlenül kezeik közt szorongatandó erő, — a pángerman és pánszláv elemek nyomása alatt új felosztásnak és állam csoportasulásnak legyen alávetve*: meggyözödve lehetünk arról, miszerint: a nemzetek milliói vajmi válságos bábeli zavarnoknak, felette véres drámáknak lesznek nem néző de bizonyára szerepelő tagjai; feltéve, de meg nem engedve, — hogy a „vér és vas“ szédelgő és a „kancsukák“ konok emberének durva utlegeik alatt engedik magokat öntudatlan gépekként felhasználtatni.

Az Európára nehezülendő ezen újkori bábeli zavarnak, ezen legvandalibb korszaknak — félő — miszerint már is nyitányánál állunk, az ugy nevezett „keleti kérdés“ fegyveres megoldásával s illetve megoldásának a pánszláv-oláh szövetségesegek általi hivatlan erőszakolásával.

Az idők folyama által igazolt tény már, miszerint a Poroszok támadása az Osztrák és Magyar társ birodalmak

ellen 1866. évben nem akart egyéb lenni, mint a pangermanismus zászlóját lengető hatalom erőnkísérlete azon másik hatalom ellen, melly emez eszme valószínűsítésánál közvetlen útját állhatandó. És a mai moszkov hordák népvándorlás szerű beözönlése a Balkánok hazájába szintén nem más, mint a pánszlávismus monomaniája által kísértetbe hozott beteges hatalom görcsös erő próbája az Ottomán Birodalom ellen, mely eme kóros eszme kiábrándítására hatalmas ellen szerekről gondoskodni legilletékesebb és egyenesen hivatott is.

Tudták a pangermanismus és pánszlávismus zászlótartói azt, hogy ez eszmék testté válni mindaddig nem foghatnak, míg az európai dictatura élén, az európai egyensúly fenartója a hatalmas francia nemzet áll és meggyengítve nincsen. S valóban a Bismarck-Gorcsakoffi firmák együttes actiójának sikerült a francia nemzetet nemcsak leverni, de az örökös belvillongás felidézése által azt kifelé hatásképtelenné is tenni. És ma Franciaország megkötözve, Ausztria és Magyarország képtelennék találtatva, az Ottomán hatalom elszigetelve, Anglia pénzes ládáin guggolva, — itt látszik lenni az idő, midőn a pangermanismus és pánszlávismus igéi, a világ béke, az európai egyensúly s kultur haladás megmérhetlen kárára testté válni készülnek.

Bizon bizon, ha a korunkban irányelveket dictálni magokat feltölt politikai iparlovagok, Európa zsibbatag tétlensége folytán még egy két oly szerencsés vonást tehetnek, mint a milyeneket tettek Königrätznél és Sedánál, legujabban pedig Plevna földbástyáinál; ha ugy sikerülne megbénítani a török nemzetet mint megbénítatott a francia — mi a hütlen támadók tenger sokaságánál fogva valószínű, ugy kontinensünkre — kétségtelen — megrázó megpróbáltatás napjai következnek be.

Csak amaz egyetlen — némi reményt nyújtó körülmény marad fenn a mai politikai machinatiókból, miszerint a vakmerő játékot egy pár politikai hóbort csak is a militeska szuronyaira támoszkodva űzi, a nélkül, hogy üzelnök a népek millióiban viszhangra találva; pedig *nem késhetik sokáig azon idő, midőn a néplétérdekeket kockáztató játékból kikövetelik a nép milliói is megillető osztogatást és olly ütéseket teendnek*

a kihívó hazárdok kísértő kártyáikra, mik a merész játékosak s magas játék barlangjaik teljes szétrobbanását vonandhatják magok után.

Ezen irányban hatni munkám szellemének feladata; s most néhány szót még alaki részét illetve.

Jelen röpiratra nézve pár hó előtt már gyűjtő iverket küldöttem szét — meg kell vallanom kevés eredménnyel. A gyűjtő iverken eme czinnel: „*Pánszláv-oláh rablógyilkos merénylet az Ottomán hatalom ellen*“ hirdettem művemet.

E czimet a homlokon állóval cseréltem fel; nem mintha az, a mű tárgyát részben ki nem fejezte volna, sőt hiszem, miszerint: a részrehajlatlan történelem — tekintettel a keleti üzelmek fő fő indokára, a birtok foglalási, nemzet irtási irányzatra, mik kizárolagos czélzatai ezen az atrocitásokban páratlanul álló északi népáramlatnak — az elejtett czim jogosultságát elismerendette, hanem egvedül azért, mert nem a fő fő eszmét fejezé ki.

A fogalmazási illetőleg, hihető, hogy a szelid olvasó itt ott a szójátékokat éleseknek itélendi; erre nézve megkeljegyez nem miszerint: működésem egész folyamán magamat mérsékelni igyekeztem; ámde szellemtelen leendett alkotásom, ha kerültem volna a felvett tárgyhoz, a tárgy czélzataihoz, a czélzatok keresztül viteli eszközeihez mért erősebb kitételeket — mikre különben is a polgárisultság nyelvezetében illő kifejezéseket alig találhatnánk. —

Egyéb iránt ugy látszik az irodalom is divatnak van alá vetve s mióta a pángermanismus diktaturája, a pánszlávismus civilisatorai bölldogitják szárazulatunkat, azóta az irodalom is oda divatosult miszerint: nem állunk „*magyar kutyák*“, — „*ugassatok magyar kutyák*“, — „*angol rablók, gyilkosok*“ vagy még ezeknél is csinosabb bókokkal egymásnak udvarolni.

Szolgáljanak tehát az ily összevágó körülmények tollam mentségeül.

I.

Századunk a humanismus – a műveltség századának rémei, rémtettei. -- A pánszláv-oláh hordák betörése a Ottomán birodalomba a Románow despotismus által nemtelenül felidézett rabló-gyilkos merénylet, mi semmi-kép sem menthető. Illy merényletek utolják a nemzeteket a hatalmi tulkapások ellensúlyozására, a zsarnokság eltörlésére; mi a népek és fejedelmek közötti természetes viszony alapján jogos és igazságos.

Évek százazrei óta lakja az ember, a természet remeke, koronája vándor földünket. Évek ezrei hullottak a mulandóság mérhetlenébe, míg az ésszel bíró embernem ősi, kezdetleges állapotának homályából kibontakozva eszénél, természeti ingereinél fogva lökést kapott létesíteni olly intézményeket: mellyek jóltevő hatása alatt ugy az egyedek, mint egész embertömegek s végeredményben az össz-emberiség jóllete, felvirágzása s földi üdve elérhető legyen.

Haladást, visszaesést, békés fejlődést és forrongó meg-rázkódtatást mutat fel folyvást a történelem az emberiség életében; hasonlatosan az anyag világhoz, melly mai, csodás alakját a természeti erők rontó és alkotó, vissza és előre haladó hatása alatt vette fel szintugy.

A történelem sok rettenetést jegyzett fel, miket az ember ezen mikrokosmos, a föld ura a természet észlénye hajtott végre.

Ámde a történeti korszak kezdetétől fogva napjainkig, alig találunk annyira megrendítő eseményeket, mik a nemesért hevülő emberkeblet oly borzadállyal és undorral tölthetnék el, mint azon események, miket a XIX-ik században a hatalmak, a nemzetek koronás képviselői néhány követ el a

népek millióival szemben, és épen Európa a humanistikus törekvések, a kultur haladás ezen legvirulóbb mezején.

A nemzetek elleni bűn, az örök igazság iránti mulasztás lenne, hallgatag szemlélni századunk reméit és az ezek által művelt üzelmeket, rémtetteket; s mert egy pár gyenge s mindamellett fuvalkodott koronás fő és ezek palástjaik árnyában néhány vakmerő politikai szédelgő a kalandos, az emberiségre kárhozatos üzelmek mestere: nem lesz helytelen ha a népek és hatalmak közötti viszonyt éles bonczkés alá vesszük s iránta az ember milliók figyelmét felköltjük: — mert ha a nagyközönség még ma sem láthatna tisztán, leplezetlenül, vajmi keserű leendene majd az elkésett kiábrándulás.

Alább fogok elmélkedni a hatalmak és az embertömegek közötti viszonyokról s itt mindenelőtt rámutatni kívánok amaz emberszörnyekre, kik égbe kiáltó politikai szédelgésekkel a haladni vágyó emberiséget nemcsak feltartóztatni, de századokkal visszalökni, az ököljog sötét korszakába visszaterelni törekszenek.

Nincs nemzet Európában, melyre károsan ki nem hatott volna az európai embertest ereibe életet lövellő hatalmas Francia nemzet sedáni bukása; nincs ország, mely azóta folyvást nem sinlené a boszorkánynomást, mit a pangermanismus sedáni diadala után az európai diktaturára felcsimpeszkedett német császárság gyakorol földrésztinkre.

A költött keleti kérdés ugynevezett megoldása ugyanis nem a rácok lázadásánál veszi kezdetét, nem is a panszláv-oláh hordák berajlásánál az Ottomán birodalomba, hanem ott Sedán elestével, ott vette az kezdetét hol a pangermanismus csak nem betetőztetett.

Régen kísért Berlin és Szt.-Pétervár sok széllel bélelt hatalmainál az agyrem, miszerint: a latin fajok az európai politikai küzdőtér vezérszerepétől elűtessenek és a pangermanismus s panszlávismus czógére alatt Európa teste ketté szelvétn, egészen új államcsoportosulásnak vettessék alá. A vér és vas és a kancsukák két szörnyeteg alkhimistái nem retten-

tek vissza népek százezreit aprítatni fel a véres háboruk boszorkány kazánjában, melynek keverékéből aztán az ifjult, a mesterek izlése szerint ujja éledendett Európának kelle kiemelkednie Pangermánia és Panszlavia képében.

Ámde amaannak az erős Franciaország és Ausztria-Magyarország, ennek Ausztria-Magyarország és az Ottoman birodalom utjában állottak.

Sajnos de megtörtént; Mefisto és Faust varázsütéseik alatt Franciaország elesett Sedánnál, Ausztria magyarország meggyengítetett Königrätznel, mik folytán a pangermanismus kísértő szelleme felveheté monstruosus testét. — És Panszlavia? Ugyanakkor dugta ki Medusa fejét ez is a boszorkány keverékéből, szétküldé polypkarjait az eszméért rajongó éretlen rokonfajai közé és keresett czímet, hogy felvetve azt a gyámoltalan többi Európa elé, annak fonalán az Ottoman hatalom megtámadható, leigázható legyen, hogy megszűnjék létezni a szirt, melyen a panszlávismus hajója megtörethetendett.

Ismét népek százezrei lettek a véráldozatra kiszemelve többek közt a rác és oláh rajongók is — csak hogy az ikerszörny másik fele is testesülhessen.

Elesett Franciaország s megszülethetett Pangermania, a politikai Mephistók számításaik szerint elesnie kellene az Ottomán hatalomnak, hogy létre hívathassék Panszlavia. Ámde Európa nem késhetik soká, felismerni a fejedelmi fényes palást alól kirémlő ördögi lólábakat és annak kellő időben Akhilesi inaira tapogatni.

Sedánnál vette tehát kezdetét a keleti kérdés megoldása ezen azóta folyvást Európa testén nehezedő lidércz nyomás, — s mi semmi egyéb mint a létjoggal sehogysem bíró Panszlavia megtestesítésének kérdése első, ennek befészkelődése a keleten másodsorban.

És ily agyrém szerű, kísérteties czélzatokból kiindulva szentelen egy elrészegedett zsarnokság széttaposni népek millióit s összetiporva minden nemzetközi jogokat rabló hordáival egy békés nemzet birtokára berontani, ott rabolva gyilkolni védtelen néptömegek aggjait, ifjait, nőit, gyermekeit; és vandali vadsággal fertőztetni meg leányainak ezreit szentség-

teleníteni meg istenének felszentelt helyeit; ily czimen vakmerő irtóháborura kancsukázni félmajmokból összezúditott rabszolga lelkű nyomorult hordáit.

Ezek, — a pangerman és pánszláv szédelő üzemek fejei — századunk rémei, s vakmerő játékok nemzetek vérével és vagyonával a század — eddig a történelemben páratlanul álló — rémtettei.

Ítélje el Európa elfogulatlan közvéleménye azt, valjon lehet-e arra czimet találni, miszerint: a Romanow zsarnok keleti merénylete csak menthető is lenne? . . . És ha nincs ma hatalom kontinensünkön, mely eme rablógvilkos üzemet megállítaná, vesse mérlegbe Európa nemzeteinek közvéleménye, úgy erkölcsi erejét mint fegyveres hatalmát is ha kell, elejét veendő ma még nem későn, a művelt Európát a barbar ökljog rémuralma alá hajtani törekvő pangermán-pánszláv korszaknak.

A népeknek, a nemzeteknek van joguk gátot és véget is vetni a zsarnokok oly hatalmi tulkapásaiknak, mik üdvöt a nép milliókra sem be sem kifelé soha sem, csak végromlást kárhozatot eredményezhetnek; van joguk erre igenis, azon természetes viszony alapján, mi létezik és kell létezzék nemzetek és fejedelmek között.

Távol van tőlem, hogy néplázító, a nemzetek választott képviselői a törvényes koronás fők, avagy a nemzetek törvényeiben és institutióiban gyökerező kormány hatalmak ellen bujtogató kívánnék lenni, sőt ellenkezőleg — tisztelve a feunálló intézményeket és törvényeket mindaddig, míg azok a korszellem és a nemzeti akarat által szentesítettnek és tartatnak fenn a nemzetek aspiratióiból forrásozván; — a légnagyobb emberbaráttal, azt vallom: „*Adjátok meg ami a császáré a császárnak, ami az Istené az Istennek.*“¹⁾

Ámde, ha ez hitvallásom a nemzetek felkentjeivel szemben; — ellenkezőleg a vérlázító hatalmi tulkapásokkal, a vér és vas és a kancsuka embereivel szemben politikai dogmám és vélem, hogy minden józan kebel sugalma nem lehet más mint: *Vegyétek el az istentelen fene zsarnokoktól a bitorolt tulhatalmat, a mi nem az övék.*

Tagadhatlan, miszerint a nép milliók jóllétének legkér-

lehetlenebb tönkre tevői a hóbertos politikai szédelőgők, ezek az ujkor átkos ipar lovagjai — a szó legjelentőbb értelmében. — Egy világot átnyargaló dögvész nem sodor el amyi áldozatot népmilliók soraiból, mint a mennyit valamely kapzsi hatalmi férfinak könyelmű, kalandor háboruja elsodor rövid időn, kivált a hadászat mai raffinirozott eszközei s közegeivel.

Nem időszerűtlen ma — ha a politikailag és humanus törekvésekben érett nemzetek komoly megfontolás tárgyává teszik azt is, — miszerint az irtó háboruk, miket kancsukás zsarnokok kényszere alatt visel az ember ember ellen, egyáltalán megengedhetők e? — Nem czélzok itt kiskoru, vagy kalandor themák avagy czélzatokért szenvedélyeikben felkorbácsolható sőt idegen, ismeretlen érdekeknek is igen könnyen megvesztegethető félmivelt néptömegekre, — minők sajnos ma is elegen vannak Európában, leginkább a mai népboldogító eszmék harczoaivá feltolakodott szláv elemek közt, — hanem kérdem földrésztünk döntő szerepkörű, magasan kultivált nemzeteitől, miszerint indokolható, megengedhető e felvilágosult korunkban az, hogy valamely születési rendfokozaton trónra cseppet, de arra éppen nem érdemesült vagy képesített monarcha, avagy ennek eszelős ministere, népek százezereit hurczoltathassa irtó háboruba? Nem ritkán pusztá hóbort, személyes nagyra vágyás vagy épen dőreség által ragadtatván ily merényletre. Megengedhető-e, hogy patakként ömljék az öntudatlan gépekül felhasznált, kényszerített munkásméhek — ép oly drága, mint emez embermonstrumok becsstelen vére?

Századunkban az említett két hamis politikai dagma a pángermánizmus és pánszlávizmus czögére révén a hatalmaknak a nemzetek elleni oly istentelen üzelveikkel áll a mai sokat zaklatott nemzedék szemközt, miszerint kell, hogy a nemzetek az oroszlánnyörbe bujt számárra emlékeztető kísértetekkel szembe nézni merni tanuljanak, kell hogy a nagy közösség is ítélni siessen,

Okulnunk kell nemzetek!... Európa térein sok drága vér elpatakzott már, sok erőteljes élet oltatott ki a személyes zsarnokság parancs szavára; ádáz háboruk dühöngtek fele-

mésztvén a testvérember millióit; — és mindannyiszor a népek alig tudták jobban megérteni okát a baromi mézszárlásoknak, mint a mikép ma nem vagyunk képesek megérteni, mi okon merészkedtek az elkábitott pánszláv-oláh selejtek izgatói a haladás korigényelte magaslatára felemelkedni törekvő élet-erős nemzet ellen az irtó hadjáratot megindítani.

Okulnunk kell nemzetek!.. s midőn a személyes hatalmak tulkapásai vérmezőre terelik véreink, a népek százezereit és végezni akarnak felölünk nélkülünk, ki kell mondaniok a népmillióknak isteni szavuk földet rázó menydörgésével iteletüket a hatalmat bitorló, hivatlan politikai sáfárok szédelő merényleteik felett.

Zuzza szét a nemzetek hatalmasa a népirtó zsarnokok vasvárait és a népszázezrek csontjain épült ördögi trónjaikat, azon természetes viszony alapján mi léteznek nemzetek és felkentjeik között, de megszűnik létezni népek és népgyilkos zsarnokok között.

Legyen a nemzetek önzetlen közvéleménye ama hatalmas égi erő, mely a politikai Mefistók és Faustok által a pokolnak szánt európai egyensúlyt, kulturhaladást a népek üdvére ismét visszakövetelje a földnek, hol milliárdok mennye rejlik, ha élükön a tömegek üdvét léleekben hordó kormányok, hatalmak öröködnék.

Ne higyjük a tévtanokat; mintha a népirtó háboruk szükségesek lennének azért, nehogy az emberiség a földkérgen tulságosan elszaporodjék. A háboru a pokol szüleménye s indokolt még az esetben sem lehetne, ha az emberiség a földhátán már megférni nem tudna. De ily rendellenesség nem történhetik, erről bölcsen gondoskodott a hatalmas alkotó részben, másrészt pedig földünk nagy része még ismeretlen, lakatlan ugyannyira, hogy egész birodalomszerű földterületek várják benépesítettésüket.

Ne retentsék vissza a népeket jogaik gyakorlatában a szuronyok s ágyuk milliói se; *A katona az államhatalom úgy mint az állam épségének s jogainak megvédésére esküszik egyetemben*; de feloldatik esküje alól mihelyt zsarnoki vagy nemzetellenes, idegen célzatokért kényszerítetik vérént ontani; — és nem-e a nemzetek testéből való test és véréből való

vér a hadsereg? . . — melynek szuronyai élesek míg a jog-
védelmére villognak, de eltompulnak, megcsorbulnak mihelyt
bitang czélokért huzatnak ki hüvelyeikből, ugy, a mint eltom-
pultak a jogtiprására kifent pánszlávoláh Xerxesi hordák szu-
ronyai, a jogvédő ottomán maroknyi hadsereg hatalmas csa-
pásai alatt.

II.

A népek és hatalmak közötti viszony eredetileg s további fejlődésében. Népirtó háborúk mindenkor a zsarnokok által személyes érdekekért és célzatokért merényeltetnek. — A népek magok csak békét ohajtanak, háborút sohasem akarnak, nem akarhatnak.

A kifürkészhetlen erő, mi a nagy világ egyetemet létre hozta és megfoghatatlanul a legszebb összhangzatban fenntartja — legyen az a világ szelleme vagy anyag örökké való és véghetetlen. De az ember az alkotó erők progressiv működése folytán időben lett s csak hosszú idők alatt fejlethetett a tökély mai magaslatára.

A mai szervezett államrendszerek sem léteztek mindig jelen alakjukban.

A történelmi korszak előtt, sőt még ennek is kezdetén, midőn az emberiség a magasabb humanistikus célzatok iránt fogékonysággal nem bírván ilyenekért lelkesülmi sem tudott: vajmi primitív jellegűek lehettek minden emberi s így az államszerkezeti intézmények is.

Ámde az embernek megadatott folytathatni s bevégezni a teremtés nagy munkáját; és minden időben támadtak is az emberiség kebelében lángelmék, kik egy vagy más irányban az emberiség haladásának, emelkedésének hatalmas lökést tudtak adni. Így fejlett minden emberi találmány és intézmény mindig magasabb tökélyre, míg nem azok elérték mai magaslatukat, de még nem bevégzett legmagasabb fejlettségi stádiumaikat.

A magasabb szervezetű államokat alkotók csak akkor lépnek fel, midőn egyes embertömegek, már mint történelmi individuumok magukat a történelem anyagaivá felküzdötték

— s ezeket már ős időktől fogva a magasabb államintézmények létrehozásánál két főirányban látjuk működni.

Vagy isteni jellegűvé tették ugyanis az államkormányzatot s alkották az ugynevezett istenuralmat — theocratia — vagy világi jellegűvé, s alkottak korlátolt egyuri vagy népuralmi államformákat. Ezen formák bár melyikébe öntettek legyen az államszervezetek, általuk minden időben az embertömegek jóllétének emelése czéloztatott, és az alkotók ősibb időkben sohasem voltak annyira önzők, hogy a hatalmat kizárólag magoknak tartották volna feun, hanem mindenkor tért engedtek a kormányzatban a tömegeknek ugyanannyira, miszerint legrégibb időktől a legjobb államszervezetek, mindenkor a népek önkormányzatának jellegét viselték magukon igen természetesen és jogosultan; — sőt legtöbb esetben, — lett legyen az államszerkezet isteni vagy világi jellegű, a tömegek fenntartották magoknak a természetes jogot államfőt, mint az államnak képviselőjét kifelé és a hatalom csomópontját befelé — szabadon választhatni avagy letehetni.

S ha észlelünk, — a mint észleltünk is — ettől eltérést már legrégibb időkben, — azok sohasem más uton mint a hatalmi túlkapások folyománya képződtek létre, minő hatalmi túlkapások voltak mindenuha, de kéréllhetlenül meg is boszulták magukat minden időben,

Kétségen kívül áll, miszerint ezen imént jelzettem s az államszervezet már magasabb fokát képezett intézmények mint legősregibb forrásból a patriarchalis intézményből vették leszármazásukat; mely rendszer nem lehetett hivatva nagyobb nemzet testek alkotására s csak addig létezhetett, míg egyes családok alkották az aprólékos államokat minden magasabb állami missió nélkül.

A nagyobb szabásu államtípusok alkotását az emberiség fejlődésével, az emberiségi magasabb törekvések tették szükségessé s parancsolóvá, a nélkül azonban hogy megalkottatásuknál a tömeg legkevésbé is engedte volna magát a hatalom gyakorlatábani részvétől elzártni.

Ismert történeti tény, miszerint az emberiség idővel a föld minden tájaira elszéledett. Elszaporodván t. i. egy csa-

lában maradnia többé nem lehetett; a patriarchalis rendszerből tehát kibontakoznia s nagyobb tömegeket magába felölelni képes államszerkezetről gondoskodnia kellett. Így volt rendeltetészerű s így kellett történnie a nélkül hogy: *az emberiség nagyravágyása által boszura kihívott istenség haragjában kellene keresnünk az emberiség elszélesztetésének okát, sőt ellenkezőleg a kor parancsolta így, s így kellett legyen végszetszerű is.* *)

Ily parancsoló viszonyok közt tehát akár azért, hogy az egy cél iránt egygyé tömörült embertömegnek legyen egy főfő irányadójuk, akár azért, hogy a tömeg kultámadásoktól magát megvédeni könnyebben szervezkedhessék, megválasztották a különböző tömegek keblükből a legdelibbet, a legtöbb képességek által kitüntet, követvén őt, hova őt sorsa vezette. Az ily kiválasztottnak maga a tömeg, most már nép tett le kezeibe előjogokat és vállalt ezekkel szemben magára kötelezettségeket és viszont.

Igy lett megvetve a sztkkeretű patriarchalis rendszer helyett a szélesebb körű államszervezetnek alapja, még pedig: a népszavazat rendszerére fektetett korlátolt alkotmányos típussal.

Mig az így megválasztott hatalmi férfiú, — vezér, fejedelem, király vagy akármilyen néven lett legyen is nevezve — az egyenlők közötti elsőségének szüksége fennforgott, vagy mig magát kijelölt küldetésén érvényesíteni tudta, a nép követte őt hiven, ellenkezőleg mással helyettesítve őt.

Igy keletkeztek tehát a fejedelmi intézmények legősibb időben patriarchalis első szülöttségi jogon, és midőn ez a korkövetelményeihez képest elégtelennek bizonyult, népszavazat, választás jogán.

Kitűnik az elmondottakból miszerint az államfői intézmény őseredetleg magas rendeltetésű, a viszonyok parancs szavában és a népek akaratóban gyökerező volt s ekkép jogosult is vala; de kitűnik az is, miszerint: ha a népeknek voltak kötelezettségeik a hatalom iránt, viszont a hatalmuknak is súlyos kötelezettségeik voltak a nemzetesttel szemben s egyik fél létezett a másikért és viszont, ellenkezőleg azon mai hamis hatalmi dogma alkalmazásával, mintha a kor gyalázására úgy nevezett hivatalos államért, a zsarnokért léteznék a nem hi-

vatalos állam, a vérmezőkre, a pokolgép és ágyu tölteléknek való nemzettest.

Idővel ezen magas rendeltetési intézmény is rendeltetésétől messze eltért. Vagy újabb népcsoportokat hódítottak meg ugyanis egyes vállalkozóbb népvézek, a kikkel szemben aztán önkényleg bánhattak el, nem egyszer kikötván is maguknak, hogy a szerzett zsákmánnyal tetszés szerint intézkedhessenek, minek szomorú folyamánya lett aztán az önkénykedés megkedvelése s a törekvés ezután; vagy megesett, hogy a választó nép a választottban feltétlen bizalmat helyezett, nem mindenkor és elég erélylyel élt jogaival s így lassan bár de mindinkább veszté azt.

Nem egyszer pedig idegen bérenczek segélyével és a megvesztegetések nemtelen árán, legtöbbször a viszály, egyenlenségek felkeltése által, tehát mindig ocsmány eszközökkel ragadták kezökbe az önző hatalmi férfiak az önkénykedés jogtalan hatalmát; a nemzetek üdve helyett saját házuk érdekeit állíták előtérbe, s megvetették alapját a mindnapjainkig divó korlátlan kormányformáknak (absolutismus, despotismus) világi jelleggel.

Egy másik ferde irányu kinövése a hatalom gyakorlatnak abban állott, miszerint az államvezérek a tömegek tudatlanságát és hiszékenységét kizsákmányolván isteneket teremtettek, az istenszolgák egész szerves rendszerét állították fel, kik aztán a képzeleti vagy képesített Moloch nevében a tömegek élete és vagyona felett a legszélesebb körű korlátlan hatalommal, mondhatnám mindenhatósággal rendelkeztek, tetteiket egyedül azzal indokolván: „*Isten úgy akarja*“. Ezen alapon fejlett ki az ókori népeknél a papi uralom, a keresztény világban a maga gyarló személyének csalhatatlanságot oktrojáló pápai, egyházi uralom hierarchia; mely az emberiségtől minden időben a legtöbb véres és vérnélküli áldozatokat kívánta s mely ember és ember közé a legkárhozatosabb sinai falakat építé.

Ezen uralom a tömegek érésevel mindinkább veszté varázshatalmát, befolyását a népekre. A jóllétet a tömegek realistikus irányu törekvésekben vélték és tapasztalták leginkább feltalálhatni; az elvont dogmák hovatovább semmit

mondóknak sőt az emberiség tudós fejlődésére nézve kárhuzatosaknak ismertettek fel, s az uralom, mely ily irányban a minden egyébnemü intézmények felett álló mindenható zsarnoksággá fajult, épen azelőbb hiszékeny tömegek által rendfítetett meg egész lényében.

Tudtak azonban a meg ingatott zsarnokok minden időben gondoskodni arról, mikép kell a tömeg felvilágosodott áramlitának gátot vetni.

A dus papi uralom ugyanis érezvén tekintélye és hatalma csökkenését, ugy az ókorban mindenütt, mint a kereszténység idejében is világi bérenczekkel osztá meg hatalmát; csillogó koronák, hűbéres tartományok adományozása által eléretett a cél, hogy az egyházi s ezáltal támogatott világi hatalmak a legmerevebb egyetértésre jutva, válllvetve fékezék a tömegek igényeit. Így jöttek létre a népfenség örök szent jogainak kétfejú, önkényü lábbal tiprói a papi s az ez által teremtett s vele karöltve járó világi korlátlan hatalmak.

Am semmi emberi alkotmány sem lehet állandó és örök, a mint nem lehet minden időre és viszonyokra kötelező is. Így volt ez, az államkormányzati rendszerekkel is. — Idők multával a világi hatalmak megsokalták a papi uralom atyáskodását, a kijuttatott osztály rész helyett a közmondás szerint „Add az ördögnek hajszáladat s kívánni fogja egész magadat“ a világi hatalmak is kívánni kezdettek, az egész hatalmi kört; — az imént hűbéres megrabolni törekedett béradóját és a felmerült surlódások után mindinkább a világi hatalmak bontakoztak ki diadallal s az elpuhult papuralom lelett szorítva az államkormányzatról saját teremtményei a világi hatalmak által annyira, hogy ma csak ábrándvilági elvont dogmákkal tépelődik, és a meghagyott azonban még ma sem koldus papi vagyomból s a hívók péterfilléreiből tartja fel szerepkörének már csak fényét de nem többé hatalmát.

Igy végre az államkormányzat kizárólag világi hatalmak kezeibe jött s tán nem épen jogosulatlan, *hisz a hatalom, mely csak a szellemet traktálja „nem e világból való“, s menjen kormányozni a szellemek országába; ennek az anyagvilágnak itt a csilagok alatt hiába, csak anyagi érdekeinek virágzása adhatja meg üdvét.* Csakhogy lenne aztán a világi hata-

lom is oly önzetlen, hogy ne hinné a nagy tömegeket csupán magáért teremtetteknek!

Az emberi vágyak husszelenczéje a sziv, olyan mint a Danaidák büntető-edényei. Ilyen a hatalmak vágyainak edénye is. *Mentől nagyobb hatalmat ragadott kezeibe az agyaglábu koloss, annál többre vágyik, míg végre ön sulya alatt kell összeomlania.* — A világi hatalmak kiragadván a világ kormányát a szellemi országok teremtőinek kezeikből, kezdetek ezzel sem meg elégedni; azért is egyes ugy nevezett vallási reformátorok s tulajdonkép a pápaság hatalmára irigy rajongóknak mondható tudákosokat palástjuk alá vévén, ezek segítségével a már ugy is ön tehetetlenségében alá aknázott papi uralmat még jobban meggyengíteni s a mennyei hatalom kulcsát is magukhoz ragadni törekvének, mi némelyeknek sikerült is, ugy hogy napjainkban már a világi hatalmak néhányja ugy a világ mint népeik mennyei údvének leghatalmasabb uraivá graduálták magukat s létesültek, hogy a nép szavaival éljek az ugy nevezett „*kardos pápák*“ kiknek egyik kezében a kereszt de másikában a hóhér pallósa tartja remegésben hiveiket. *Eme legszörnyűségesebb kormány forma típusát feltaláljuk „a minden pánszlávok szent czárja képében“.*³⁾ Ez a korlátokat semmiben sem ismerő és nem tűrő önkényű állam hatalom legkésőbbi fejlődési stadiuma, a legnyomorultabb zsarnokság mit idők kiforrallhattak; ez a legszánandóbb s minden emberiségi törekvesektől idegen rabszolgá tömegek teremtője és fentartója.

Az elmondottakból megérthető volt: hogy az államfői intézmény, — ha már csakugyan egy személy kezébe kell a legfőbb hatalomnak letétetnie — csak is két formában lehet őszhangban álló a nép fenséggel, és pedig: ha az állam fő vagy mint patriarchalis első személy gyakorolja a legfőbb hatalmat az egyenlők közt, az alatt valók igényei és sugalmihoz képest, menten minden hatalmi tulkapási viszketegektől, hasonlólag az apa és gyermekek közti viszonyhoz — mi azonban csak kisebb szabásu államokban lehető; — vagy mint a nép szavazat útján megválasztott, a népfenség befolyása által szí-

goruan korlátolt és szükség esetén el is mozdítható szintén az egyenlők közötti első személy. Minden e kettőtől eltérő szabásu állam fői intézmény jogtalan, hatalmi visszaélések, embertelen zsarnoki tulkapások, az ököljog korához hasonló visszaesési korszakok átkos folyamánya, természet és népjogi alappal nem bíró, a népfenség és az emberi méltóság fogalmával ki nem egyeztethető s ekkép nem is tűrhető kóros elfajzása az eredetleg népek boldogítására alapított intézménynek.

A hatalmak minden ferdeségei mellett is — a jámbor népek év századokon át — sokat eltűrték fejedelmeiktől; eltűrték a kancsukák útéseit, a gyilkos vérontásokat, mert hisz úgy tapadtak gyermekel lelki vakságukban a koronás hatalmi férfiuhoz — mint gyermekek karácsony esti tarka bábjaikhoz — ha azok tán még Mikulásnál is Mikulásabbak leendettek.

De tűrhetlenné tették magokat a személyi hatalom intézményei végre is amaz, a nemzeti öntudatot lealázó intézkedéseik által, miszerint a vezér pálczát nemcsak házuk érdemesbjeinek tartották fenn, hanem ennek birtokolhatását örökségkép ruházták át házuk legbaltagatagabb, az uralkodásra, képtelen sőt női és csecsemő tagjaira is; miáltal az intézmény illusoriussá, férfias nemzetek előtt megvetetté tétetett; — nem különben az által is, miszerint magoknak szent és sérhetetlen minőséget teremtettek; — személyök körül a nyomorult udvaroncok egész rengenteg uszályát létesítették; — és legujabb időkben fel állították a szervezett militeskát, mely intézmények mind annak daczára, hogy az emberi iparkodás megszámlálhatlan miliárdjait emészti fel — miknek humanistikusabb czélokra is volna elég helyök — s mind a mellett hogy a nemzetek testéből való testek és véreből való vérek, — még is államot alkotnak az államban; sőt a militeska, ha a személyi hatalom önkénye úgy akarja haszontalan, nemzet ellenes merényletek brutális eszközévé törpítettik.

Már a legrégibb történelmi idő szakokban találunk államokat, melyekben a népzöm — ez a munkás méhek serege — a katonai vagy papi osztály önkénye alatt állott és semmibe vagy legalább igen kevésbe vétetett; de e tekintetben századunk az, mely minden eddigi időszakot túl mult. Ma

két dús s végelemzésben karöltve járó nagy hatalom a papi és katonai kaszt együttesen, marczangolják az izmos nép testet, s ma is a nép csak az: „*igás barom a békén s elhull nem tudni, hogy kiért miért a harczokon.*“ — Ott vagyunk tehát a felvilágosodás XIX-ik századában, a hol az államok még az ókor sötétségében sem voltak; — pap s katona uralom vas veszője alatt nyög a népek milliója s ezen a mindenneknek fen tartó gépezete a nép, még is mindenben utólsó, csak a már-már megbirhatlan terhek viselésében első.

És az összemberiség ezen mai szánandó nyomorúságának nem másban mint a személyi-hatalom tulkapásaiban, az állam-hatalmak absolutismussá fajult ferdeségében lehet fel egyedül indoka.

Ily elfajzott irányt vevén fel az állam hatalmi intézmény, hódolat a kevés kivételeknek — csodálható e ha lassan bár, de ébredezni kezdettek a tömegek és a korlátlaunná fajult hatalmat egyesek kezében jogúsulatlanak és népfenség sértőnek ismervén fel, azt ismét őstermészeti jógaiknál fogva magoknak vissza követelték és az állam alkotmányt másnemű, a népfenség fogalmával öszhangzó, a korszerű haladásnak megfelelőbb szervezetbe önteni törekednek?

Lángeszű, hókeblű népbarátok már a legrégebb időkben felismerték, miszerint az egyuralmi rendszer a szédelgő hatalmi tulkapásokra folette kedvező talaj, s felismervén e rendszernek kárhozatos voltát, törekvésük mindenkor oda irányult, hogy az vagy módositassék — s létre hozták a felelős parlamentáris állam szervezetet; vagy végképen megtöressék, s létre hozatott a népfenség hatalom gyakorlata a democratico-republicanus állam typusokban.

Kétségtelen hogy a személyes hatalmi kormány formák közül létjoggal csak is a felelősséggel járó korlátolt egyuri rendszer bír; — ánde kétséget nem szenved az sem, hogy kizárólag a democratico-republicanus állam rendszerek lehetnek természet és rendeltetés szerűek, az emberi méltóság fogalmával megegyezők, a világ békét és a világ társadalom megtestesülhetésének magyát méhökben hordozók; — egy uttal — csak is az illy állam intézmény vau hivatva és képvisítve a nép irtó háboruknak mind örökre véget vetni, —

miket kizárólag a korlátlan hatalmú zsarnokságok idéznek fel, s vajmi ritkán és csak is emezek brutális kihívására alkotmányos, korlátolt monarchiák avagy köztársaságok.

A nemzetek, a nép milliók tehát az örök igazságban, a természet és népjogokban gyökerező hatalmukat gyakorolják ma is, midőn a keleti borzadalmasan véres dráma alkalmából, a legmocskosabb zsarnoksággal szemben, — illetékes forumaikon a népgyűléseken hallatják istenileg menydörgő szavaikat. — A népek millióinak jól sejtő és meg vesztegethetlen birói foruma van hivatva kifejezni, miszerint: e gyilkos merénylet nem hordhatja magán népek aspiratióinak, akaratának jellegét; — az van hivatva a hódítás vágytól élrészegült zsarnok által a hazudott keleti kérdés czimén felszínre vetett s a pánszlávnép nevében művelt barbarismusra kérlelhetlenül rá sütni a gyalázat bélyegét; mert igaz ugyan, hogy a Romanowok a keleti izelem szükségességét a pánszlávizmus áramlatából folyónak szeretnék ma már feltüntetni, de ha tekintetbe vesszük, hogy ez áramlatot a dynastia korbácsolta fel, csak azért, hogy hódítás vágyaiban egy néptenger által támogatassék, a merénylet bűnsulya nem a pánszlávizmus eszméjeért rajangó tömegre, hanem a Romanowok házára nehezedik, — a gyalázat bélyege is ezt illetvén meg.

III.

Az igen sokszor felmerült „keleti kérdés“ nem egyéb, mint a Romanow zsarnokságnak törekvése e czímen a Török nemzetet Európából kiszorítani, hogy létesíthesse amaz eszmét, miszerint a Feketetenger orosz tóvá tétessék. E törekvés már I-ső Péter czár agyában szülemlett meg, II-ik Katalin pedig hasonló célzatzból két ízben támadta meg a Törökbirodalmat. Ma II-ik Sándor czár hasonló törekvésekből kiindulva gyilkolja a népeket: s a „pánszlávismus“ eszméje, a keresztények sorsának javítása“ czimű üres tételek, csak okul voltak felvetve az Ottománbirodalom megtámadhatására. — A keleti kérdés valójában a Romanow hódításvágy álczája.

Hogy a keleten oly istentelentül folytatott pánszláv-oláh túzelmeket érdemlegesen elbirálhassuk, s hogy az ugynevezett „keleti kérdés“ lényegét — mely kérdés tudniillik I-ső Péter czár óta hagyományosan felmerül minden ujdun „orosz szent czár“ életében, és szörny tengeri kigyóként oly sokat zaklatá az össz Európa nyugalmát, valamint minden orosz uralkodót oly kínos félholdkórságban szenvedőkké varázsol — megérthessük, szükséges a történelem lapjait pillanatra felnyitnunk.

Ugyanis azon korban, midőn a keletrómai vagy másnéven görögcsászárság — részint a fejedelmek puhasága, a nép elpuhultsága és hazafias szellemének hanyatlása, másrészt pedig a Balkán félsziget kultivált téreire vandal csordákként beáramló Bolgárok és szerb szláv-válfajok (raceok, ráczok) nyomása folytán csak nem teljes szétesésnek indult: tünt fel Európa keletén egy hatalmas vitéz nemzet, melynek végzet-szerűleg feladatául tüzetett ki, a felbomlott keletrómai császárság helyén egy új erős birodalmat alkotni.

E nemzet volt a Törökök, kiknek birtokuk és nevök

nemcsak Ázsiában nagy és rettegett vala már ekkor, hanem Európában is területeket szállottak meg, s kivált a keletre beáramlott szláv rajokkal éreztették villogó fegyvereik hatalmas csapásait.

Palatolog János görög császár a Bolgárok és Ráczok ellen, — kik a Balkánok térein virágzó városok és falvak romjai felett vad hordaik sátrait ütötték fel, egyenesen a hatalmas török nemzet segélyét kérte ki; — a kik megragadván a kedvező alkalmat, nemcsak a császárság ellenségeit verték le, hanem később Konstantint az utolsó görögcsászárt legyőzván, — ki a csatában maga is elesett — s végre 1453-ik év május 29-én a császárság fővárosát Konstantinápolyt megvévén, ezzel betetézték az új állam alkotás nagy művét: mely által Európa keletén a sokáig rettegett hatalmas Ozman birodalom foglalt helyet az összeomlott keletrómai császárság helyén. Sajnos, hogy e hatalmas császárság is 1595-től kezdve, midőn tudniillik a kizárólag háremeinek élő III-ik Mohamed szultán foglalta el a proféta utódok trónját lassan bár, de mindinkább veszteni kezdé fényét és hatalmát.

A kelet emez új állam alakulásával a Balkánok térein dulakodó, — állam alkotásra képtelen — szláv elemek is, az Ozmánok hatalma által lettek nem kiirtva, letiporva vagy csak elnyomva is, hanem bele vonva a fényes porta birodalmának megalkotásába, hol mint az uralkodó elemek vasalljai nyelvöket, vallásukat szabadon gyakorolhaták; a türelmes hódítók alatt intézményeiket, szokásaikat megtartották egész napjainkig.

Csak századokkal a hatalmas Ozmán császári birodalom megalkotása után, midőn ezen hatalom mindinkább hanyatlásnak indult, kezdett Európa éjszakán feltűnedezni az Ozmánok végzetes esküdt ellensége a Moszkovnemzet, mely mind nagyobb területet hódítván birtokába, Európa keletére s kivált a Fekete tengerre kezdő irányozni figyelmét.

Ámde a Moszkoviták mindaddig, míg részint a Svédok, részint a Lengyelek által zaklattattak s akadályoztattak hatalmuk terjesztésében — bár kereskedelmi s pénzforrások szempontjából egyenesen a Fekete tenger uralmára törtek, az ezt birtokoló Oz-

mán hatalommal nem csak nem kezdhettek nyílt ellenségeskedést, sőt ennek jó szomszédságát még áldozatok árán is keresni kényszerültek.

A Romanow uralkodóház fellépésével azonban 1613-tól kezdve oroszország annyira megerősödék, hogy részint már ekkor is nagy területét a Fímek, Kozákok s más apróbb népek országainak bekebelezésével növelheté, a Lengyelek és Svédok hódításaiknak gátot vehetett; részint pedig az Ozmán hatalmat is megtörni s kelet felé terjeszkedni magát képesnek érezé; — *s az eszme a Feketetengert orosz tóvá tehetni, annál kecsgetetöbben bővölte el e hatalmat, minthogy ekkor már a félhold ragyogását a hanyatlás mindinkább sűrűsödő fellege borítá el.*

Romanow vagy I-ső Péter 1689—1725-ig uralkodván Oroszország trónján, hogy házának hagyományos törekvéseit a valósuláshoz közelebb vigye, először is országában befelé magának teljesen szabad kezet biztosított; a világi rendek befolyását az intéző hatalomban megtöré nem csak, de hogy nézeteiben az egyházi fők részéről se találjon ellenkezést, a legfőbb egyházi hatalmat is magához ragadá, miszerint: népe se égen se földön ne ismerjen nagyobb hatalmasságot mint a minden oroszok czárjának személye, mely czímet szintén ő vett fel először, ez által az összes pánzlávok figyelmét megnyerni akarván saját és háza hagyományos törekvéseinek, — kivált a keleti célzatokkal szemben; — mi hogy sikerült is látjuk következményeiben, a mai pánzláv üzemekben.

Minden égi és földi hatalom tehát kezeiben lévén összpontosítva, hozzá hezdett nagy munkájához. Felépítette s székvárosává tette Szent Pétervárat, kimutatni törekedvén ez által utódainak az utat — a keleti tenger feletti uralmat is a Svédok kezeiből kierőszakolni.

Itt azonban Péter — kít országa nagynak nevez s ki az embertelen üzemekben, a mértékletlen, kicsapongó életben valóban el is érte a nagyság netovábbját — meg nem állapodhatott; neki a Feketetenger csiklandoztató ábránd képe volt. Ki mondá tehát leplezetlenül, miszerint: „*Oroszországnak a Török nemzetet Európából kinyomni, a Fekete tengert kizárólagos birtokába keritnie kell.*“ — ekkép az orosz hatalom nemcsak

két világrész kereskedelmének s pénzforgalmának jöhetendvén birtokába, de daczolhatván az egész Európával is úgy a tengeren mint szárazon egyformán.

Itt vette kezdetét tisztelt olvasó a keleti kérdés. Nem új tehát a törekvés, az Ottomán birodalmat összezuzni akarni és a Török nemzetet Európából kiirtani. A részegségi rezgőrz (delirium tremens potatorum) iszonyu kinjai közt 1725-ben kicsapongó életét végzett I-só Péter orosz czár spiritisált agyában született meg e rémesen kísértő gondolat: hogy oroszország ily uton zárt tengernek birtokába juthasson. Ez a keleti kérdés lényeges oldala, moszkov hódításvágy kérdése ez: nem pedig törekvés a Balkánok szlávjainak sorsán javítani, mire hogy az orosz dynastia egyáltalában sem hajlandó, sem képes, mutatja azt a szerencsétlen Lengyelnemzet siralmas állapota; de magában hordja ennek lehetetlenségét a dynastia épen jelzett hódítási politikájának természete is.

Romanow Péter ezen politikájához utódai híven ragaszkodtak, sőt II-ik Katalin, ki a kicsapongó életben Péternél is nagyobb volt, telhetetlen és haszonleső kegyenczei Potemkin és Münich által elszedítve,—ugyancsak a Törökök Európából kiűzetésükre kétszer is vezetettet változó szerencsével háborut törökország ellen: sőt vadbuzgalmában annyira biztosnak vette a Törökök összezuzatásának lehetőségét, hogy az 1779-ben született herceget Konstantiunak nevezette, egyenesen azon célzattal, miszerint: ez leend Konstantinápolynak birtokosa és illetve a Törökbirodalom romjain felállítandott új Görög császárságnak,—mint orosz secundogeniturának—fejedelme. — E célzatban segédre talált II-ik József Ausztriai császár személyében is, a kivel Krimi utjában — mely félszigetet minden jog ellenére országába kebeleztetett — Kherzon városban találkozáván azon megegyezésben állapodtak meg, hogy egysülten fogják megtámadni és felosztani a Török birodalmat; valósítandók Kherzon egyik kapujának ama jelentős feliratát: „*Erre vezet az ut Byzanczba.*” — De a mi nem sikerült I-só Péternek, nem sikerült II-ik Katának és nem fog sikerülni II-ik Sándor czárnak sem; nem, mert céljuk nemtelen hódításvágy és harcuk Európa elleni merénylet is egyuttal.

I. Pétert a török birodalom elleni merényletében katonáinak nyomorúsága részben, másrészt az akkor még hatalmas Lengyel és Svédországtóli félelem akadályozta meg; II. Katalint szövetségese az osztrák császár kénytelen volt, cserben hagyni, — az ausztriai birodalom népeinek ép oly jogosult, mint igazságos felháborodása és mozgalma folytán; mely mozgalmi áramlatot épen a török birodalom elleni vakmerő tüzelem idézett elő, valamint napjainkban is általános — monarchiánk keleti késedelmező politikájával szemben — a birodalmi alkotó nemzet elemek megbotránkozása. De Svédország és Anglia s akkor Poroszország is féltékeny szemekkel nézték az orosz medve idegen területeni dévaj ugrándozását; s mindezen tényezők visszavetették e bozontos maczkót rideg barlangjába, úgy mint ma vissza fogja azt kergetni, az összes Európa; mert II. Sándor vakmerő, zsarnok tüzelméi által az összes Európának vannak fenyegetve és kihíva egy alkotmányos hatalmai, mint az alkotmányosság üdvös intézményei alatt a nemesben haladó minden civilisált nemzetei.

A történelem szigorú logikai következetességet mutat fel a Romanow dynastia keleti hagyományos politikájában, s a legnevezetesebb mozzanat e politikai tüzelem történetében az, hogy Lengyelország feldaraboltatását is épen ezen dynastia keleti politikája tette szükségessé s vitte keresztül; úgy hogy a keleti kérdés lényegében össze van forrva Lengyelország feldaraboltatásával s véglegesen meg sem oldható ennek felszabadítása és visszaállítása nélkül; sőt elmondhatjuk határozottan miszerint: ha a többi európai politikusokat a gondviselés meg nem veri azon rövid látással, minélfogva Lengyelország felosztását megengedék, s ha ellenkezőleg Lengyelországot felszabadítják annak idején Katalin czárnő gyilkos hordáitól — soha eszébe nem juthatott volna az orosz zsarnokoknak keleti kérdést csinálni.

Az erős Lengyelország a Romanow dynastia keleti politikájában — mely politika, mióta felvételét a Romanowok által: „*a minden oroszok czárja*“ czim, politikája a panszlavizmuznak is — ép oly hatalmas gátul szolgált, mint szolgált az erős Fránziaország gátul a pangermanizmus utjában. — II. Katalin kormányának tehát minden törekvése oda irányult:

összezuzni Lengyelországot, hogy aztán akár maga akár utódai ne legyenek háiban fenyegetve, — midőn keleti üzelmeket tovább fejteni merénylendik.

A ravasz politika megtermette átkos gyümölcseit; Porosz és Osztrákország uszály hordókul szegődtek a hős czárnőhez. Kosciuskó a lengyel függetlenség és szabadság hős védője „*Finis Poloniae*“ felkiáltással Maciejovice mellett sulyos sebekben hanyatlott le lováról, s a nagy vezér gyász jóslata teljesült!... Lengyelországnak vége lett, mert 1785-ben Orosz, Osztrák és Poroszország „szent szövetsége“ által szétforgácsoltatott Európa egyik legdicsebb nemzetének birtoka és ereje, s megnyílt ez által, — de csakis ez által — az orosz zsarnokság előtt a „*Byzancezba vezető ut*“ — vészterhesebb következményekkel ma már a hű, de rövidlátó szövetségesekre és az összes Európára nézve, mint azt egyelőre csak sejteni lehetett volna.

Es sajtáságos hasonlat az északi szörny által zsákmányul kiszemelt két nemzet a Lengyel és Török történelmében az, hogy azt is költött hazugságokból kiindulva zuzták össze, ezt is; azt is a „szent szövetségbe“ összeolvadt Orosz, Osztrák és Porosz uralkodók, ezt is a híresztelt „hármass szövetséget“ alkotó ugyanazon dynastiák; azt is alkotmányos ujjászűtetése alkalmából, ezt is; s végre azt is oly időben, midőn Európa szabadságot lehelő vezér nemzete a Francia önmagába lekötve volt, ezt is.

Nem lehet elhalgatnom itt, miszerint akkor, midőn Lengyelország feldarabolása czéloztatott, Orosz és Poroszországban egy irat adatott ki, mely elég szemtelen volt ráhazudni a szerencsétlen nemzetre — természetesen orosz hatalmi sugalom után, mintha: „ez az istentelen jakobinismus fészke“ volna, s mint ilyet a „szomszéd államok biztosítására szűkebb határ közé kell szorítaniok“ nekik, a szent szövetség tagjainak, kik „politikájokban Krisztusnak a szeretet, igazság és békéről hirdetett tanát akarják követni.“ Meg is mutatták ezen urak valóban krisztusi politikájukat mindjárt Varsó bevételénél, midőn is Segur szerint: „Minden személy válogatás nélkül 30,000 embert gyilkoltattak halomra“ még pedig a háborus-kodás beszüntetése, a Lengyelek végleges meghódolása után.

Nincs e felséges hasonlat ezen eljárás és a szent II. Sán-

dor czár mai dicsőséges eljárása közt? . . . Ez nem hódítani megy, vagy kitűzni a Törököt házából; ez sem akar országot feldarabolni, hanem csak: „*a keresztények sorsán kíván javítani*“ s mennyi emberies buzgósággal! . . .

Beszélnek erről isten trónja előtt — ha van ilyen — az ezer meg ezer szerencsétlen sebestültek és foglyok szellemeik; — kiket a humanus czár a leghidegebb télszakban fosztatott meg ruháiktól, hajtattott ki városaikból és hurczoltatott, inkább kancukáztatott messze utakon végig, mignem a szerencsétlenek kinjárt a halál jóltevő lehe szakítá meg.

A történelem megmutatja azt is, miszerint: a dicsőséges Romanow-ház, nem kívánta magát soha igazolni, sem a világ közvéleménye, sem semmi hatalom előtt az iránt: *hogy mit miért cselekszik; ök akarták, s ha elég nyers erejük volt hozzá, elég szentelének is tudtak lenni akaratukat foganatosítani; náluk a cél szentesítette az eszközöket, s e tan szerint darabolták fel Lengyelhont, szemelték ki zsákmányul a Balkánok birodalmát; s e tan szerint fogják megtámadni annak idején Osztrák-Magyarországot, a földközi tengeri hatalmakat s fogják elnyelni végeredményben a civilisált fél Európát — ha tehetendik.*

És sajátságos, hogy a többi Európa e kézzel fogható törekvéseket vagy meg nem értették, vagy megakadályozni nem tudták sem a multakban, sem a jelenben; sőt akkor is ma is találkoztak más hatalmak közt is olyanok, kik a korlátlan zsarnokság csábingereitől szintén megszedítettve, kamarilláris reactiót fontak a népek alkotmányos törekvéseik ellen, s hogy céljukat elérhessék, a százkaru polyp ujjainak intézésére, — ennek zsoldjába szegődtek Lengyelország feldarabolására épügy, mint az Ottoman birodalom megrontására.

Lengyelország felosztását ha el is tűrte Európa — fel nem fogván akkor, miszerint ez, orosz részről csak előjátéka a keleti kérdés világra való hozatalának; — de nem tűrheti el a Balkánok feldaraboltatását, mert ez kizárólagos főlényt biztosítana most már a rajongó panszlavizmusnak ugy a fekete — mint később a közép tengeren; és feje fölé helyezné a többi Európa minden érdekeinek, az északi koloss által szárnyai alá vett panszláv üzelmek fenyegető Damoklesi kardját. — Sőt Európának saját érdekei szempontjából joga van ép ugy tovább

menni pánszláv ellenes politikájában, mint a Romanow despotismus messze kapkod saját személyes s házi érdekeinek szempontjából. — Van joga Európának: a saját mulasztása folytán elesett Lengyelországot visszaállítani; hogy ezzel egyszer mindenkorra vége vettessék a Romanowok véres rabló kalandjaiknak, s a keleti kérdés is, vagy a mint ez ma már leálczázva előttünk áll: a Romanow hódítási kérdés — mi egyedül Lengyelország feldarabolatása által vehetett és vett fel fékvesztett áramlatot, — egyszer mindenkorra végleges megoldását nyerje; s megszűnjék az Európa érdekeit fenyegető és folyvást zaklató politikai tengeri kigyó lenni.

Ha Lengyelország visszaállítatik: ez által a maczkó északi kelepczéjében ép ugy féken fog tartatni ezen oldalról a vitéz Lengyelek által, a mint fékezhető lesz más oldalt a keleti oroszán által; s lemondani kényszerül a törekvésről, a Fekete tengert Románowo-pánszláv tóvá tenni akarni, innen az összes Európát elsősorban pedig Ausztria-Magyarországot a másik fertő, a panszlávizmus büzhődött mocsárával könnyen eláraszthatván. És ki merné állítani, hegy nem való az a mit most mondok, miszerint: a jelzett szempontokból *a keleti kérdés Lengyelország visszaállítása általi végleges megoldására, épen az Ausztria-Magyarország államférfiai vannak első sorban hivatva és a Lengyel nemzet által is felhivatva, — mint ezt alább történeti okmány jellegével bíró adatokkal kimutatni fogom.*

Ez tehát a keleti kérdés leálczázva és megoldásának kulcsa Lengyelország felélesztése; csak az nem tudja ezt így, ki a dolgok állását elfogultan vagy faji és önérdekeinek homályos szemüvegén át szemléli, avagy a történelmi fejleményeket, a pánszláv-oláh mai keleti üzelmeket — leleplezett arczátlanságukban — bonczoló elmével nem kíséri.

S ha ez a keleti kérdés — a minthogy nem is más, megtanulhatja mind az Ottomán nemzet mind Európa miszerint: mig a Romanow dynastia él — élni pedig akar még magzat csere utján is, — addig a keleti kérdés is állani és időnként felszínre vettetni fog; sőt nem tévedek ha állítom, miszerint éppen akkor, ha a panszlávizmusnak Romanow nevezetű szédelőgő ügynöksége kaphat uralomra a Balkánok hazájában a mai Török uralom helyett — akkor mondom

fog keletkezni „a valódi keleti kérdés,” mely nem úgy mint az eddigi időnként, — Európára nézve ártalmatlanul, csak mint tengeri kigyó vetendi magát felszínre, — hanem szörnyű Boaconstrictorként összezuzni fogja Európát. *E czélzatok megtanítanak arra is, mily állást kell foglalnia úgy az Ottomán birodalom valamint Európa többi népeinek és hatalmainak mindannyiszor, valahányszor a Romanow szörnyetegek a keleti kérdést felszínre hozni elég vakmerők.*

S ha szabadságot vesznek magoknak az észak szörnyei egy nemzettel, az egész Európával szemben a panszlávismus czégére alatt ily nemtelen üzemekre fajulni: kérdem, mért ne szabadna a proféta zászlója alatt egy, az összes panszlávismus ellen irányuló irtó háborút indítani meg?. Ha szabad ezen Romanow szagu részeg eszmét: „*Hinaus mit den Türken aus Európa*“⁴⁾ valósítani s egy nemzetet legyilkolni akarni, — mért nem szabadna azon eszmét valósítani: „*Le a Romanow despotákkal s ki a barbár panszlávokkal a polgárisult Európából.*” Ennek szükségét már a lángeszű Napoleon Bonaparte is jelezte, mondván: „*Ha a Romanow dynastia össze nem töretik, Európa félszázad múlva kozákká lesz;*” pedig hogy valaha valaki tisztábban fogta volna fel Európa viszonyait mint épen Bonaparte, azt határozottan kétségbe vonom.

Igy állván a dolgok sora, szigorral ki kell mondanunk azon ítéletet, miszerint: soha nemzet még az ostoba baromság, a gépies tudatlanság szennyes bélyegét egy zsarnok által magára tettetni oly gyáván nem engedte, mint ma a panszláv fajok rajai; kik a népérdektől egészen idegen, a személyi hatalom beteges monomaniájából eredett hóbortért engedik magokat százezrenként felbujtatni s vérmezőre kancsukáztatni. — De Európa sem szenvedett el soha rútabb arczulesapást, mint mikor megengedte s eltűri, hogy egy nyomorult zsarnok minden nemzetközi jogokat és szerződéseket lábbal tiporva, a leggyalázatosabb rablógyilkos merényletet végezhesse egy alkotmányos, vitéz, nemes nemzetén, — mely éppen Európának védbástyája a vad brutalitás áramlata ellen.

IV.

Négyilkos zsarnokok minden időben voltak. — Népbarátok minden korban küzdöttek a zsarnokság tulkapásai ellen. Ma is a panszlavizmus és pangermanizmus ügyeinek czimén vad zsarnokok követik el közvetlen az Ottoman birodalom, közvetve Európa ellen a nem indokolható keleti merényletet. — Európa összes civilizált nemzetjeinek érdekei követelik a merénylet elleni tiltakozást és beavatkozást.

Mióta a személyes erőszak az államhatalom gyakorlatában eredetleg a népnek fenntartva volt osztályrészt is magához ragadta, a történelem lapjain vérvonalként huzódik végig, a zsarnokok által a népfelség jogai s érdekei ellen merénylett üzemek egész sorozata; mi az emberiséget már a legrégebb idők óta folyvást egymás ellen küzdő két nagy táborra választotta el.

Egyik volt a mai korban úgy nevezett „*hivatalos állam*“ tábor; vagyis a személyi hatalom s ennek uszályhordói, bérenczei seregéből alakult gyász-had. Ez volt legyen királyság, császárság vagy bármi más néven nevezett czég, törekvéseiben mindekor ugyanaz maradt, czélul mindig ugyanazt tűzte maga elé; e czél pedig sohasem volt más, mint a nagytömeget pártokra darabolni, magamagával meghasonulásba hozni, a sötét tudatlanság rablánczaiba békózni: hogy ekkép a személyi hatalom üzemére felhasználható, saját czéljaitól elüthető, kiaknázható legyen; s e törekvések szégyenére előhaladott korunknak — sajnos — épen a XIX-ik században érték el hajmeresztő magaslatukat, — két Európai zsarnokság üzemében. — Az ily személyes hatalmi üzemek állítottak ember és ember közé hatalmas sinai falakat, ezek teremtették meg a bábeli zavarokat, a jogosulatlan kasztrendszeret, a rajongó

vallási villongásokat; és napjainkban a „fajgyesítés,” „keresztények sorsainak javítása,”⁵⁾ s több ilyen hazudott czímen, undort és megvetést keltő bujtogatások és megvesztegetések árán — a rettenetes fajgytlöletet s ebből eredő égbe kiáltó népgyilkolást; és mindezt saját személyes czélzataik elérhetésére.

Kétely támad a legszentebb egélyességtől sugalmazott kebelben is az iránt, ha „van e bíró a felhők felett” ki a néptömegek gyilkosait, az örök igazságban gyökerező népjogok lábball taposóit haragvó villámaival sujtaná. Mert feltéve, hogy van Isten, a ki embert teremtett azért, hogy boldog legyen; — hogy van Isten változhatlan, igazságos, ki embert teremtett egyenlőnek, testvérnek, szabadnak: kérdem, ki merné isteni rendeléssel megegyezőnek tartani azt, hogy népeket zsarnokok békói tartanak vissza magasabb rendeltetésüktől nem csak, sőt gyilkos háboruk felidézésével nemzeteket irtsnak ki a földkérgéről?!

Lehet-e feltenni Istenről — ha ő olyan, minőnek a kebel szentekszentjéből ki nem irtható sejtelem alkotja — hogy kitelhetett volna tőle zsarnokokat és koldus rabszolgákat, urakat, és jobágyakat, különféle vallásokat és fajokat, mint a világbéke mind megannyi örök elleneit teremteni egymás fölötti és alatti viszonyban, holott ő maga az egyenlőség, a világ összhangja, az örökbékeség?! . . .

Ily feltevést józanészszél meg nem engedhetünk, — nevetéses kigunyolása lenne ez, épugy az istenség magas fogalmának, mint az Istenképés, az ember teremtésében nyert méltóságának.

De feltéve, hogy nincs Isten — mit azonban sem a buváresz állítani nem mer, sem az egélyes sejtelem meg nem enged; — valjon, hogy lehetne jogosult ez esetben is, az oly sok véres áldozat indokául szolgált s a mai leggyilkosabb népirtó vandal merényletnek is palástul szolgáló vallás különbségre utalás?

Mennyivel jogosultabb a Romanovok által követett szakadárság, — mely a durva kozáknak megengedi a csataterék sebsültjeit meggyilkolni csak azért, hogy értékességeitől kirabolhassa, — mint a próféta oly magasztos honfiai lángra gyu-

lasztó vallása? — jogosult lehet-e ez esetben is a jogar a koldusbot felett, — az egy uralom a köztársaság felett?...

Kétségen kívül, nem lehet ma észlény, — ha még a hatalmak zsiros bérencze is, ki józanabb, emberiebb perceiben oly téves fogalmaknak hódolhatna, miszerint: az ember és ember közötti különbséget, — kivéve egyedül az öniparkodás szülte vagyonosodását — akár hatalmi, akár rendi vagy felekezeti legyen az, rendeltetés szerintnek s ekkép jogosultnak tartsa. Legkevésbé jogosultak pedig: épen a vallási és faji különbség hamis tanai; hisz a vallás is eredetleg állam alkotási törekvések jellegét viselte magán s csak idővel fajzott elvont tanokkal tépelődő intézménnyé; és különbsége helyi, klimatikus, társadalmi s más hasonló indokokban leli magyarázatát; — mikhez képest az egyik ép oly czélszerű és jogosult mint a más, vagy ha ugy akarjuk czélszerűtlen és jogosulatlan mindenik. Es a fajok különféleségének tana? — Ez a legdörébb agyszülemény, mert az emberinem egy, egy törzsből eredett legnemesebb lénye az állatvilágnak az ember; testvér, minden elfajzások nélkül lényében, teremtetésében.

Lángeszű népbarátok minők voltak és lesznek minden időben, — így fogták fel mindenkor az emberiség viszonyait s iparkodtak folyvást a tömegeket a képzeleti vagy képesített hamis, avagy emberi szörnyek személyében megtestesült Bél Molochok polyp karjaiból kiszabadítani, ön véres feláldoztatásuk árán is megváltani; s hogy magasztos törekvéseik valósíthatlanok még ma is, az részint a tömegek előítéletén, tudatlanságán, jellem és akaraterő hiányán; részint a személyi hatalmak ármányán, — kik áldozataikat nem könnyen engedték éles karmaik közül kisiklani — szenvedett minden időben hajótörést.

Nem illeszthető jelen röpirat kimért keretébe egész sorozata amaz isteni jellemű nép és emberbarátoknak, kiknek nem egyszer, nehány menydörgő szavára hatalmas trónok omlottak sárba; s csak egyet kívánok itt felemlíteni: a világekőztársaság, a világegyenlőség testvériség és szabadság — az „*egy akol és egy pásztor*“ tanaiért elvérzett lángeszt; kit a döréseg — mint embert lerántva a dicsőség azon magaslatáról, hová ember magát még fel nem küzdötte, — ostoba rajongásában az

istenség második személyének nevezett el, — bezárni akarván ezáltal ember előtt a küzdőtér, hasonló nagyságra törhetni.

A népbaratok ezen tövis koszorus fejedelme — mert hisz ilyeneknek mi más jutalmuk is lehetne, mint tövis korona, izzó vastrón és száműzetés — távol a helyies és faji érdekektől — miben Mozesnek egészen elleatéte — fenköl t emberiségi, az összemberiséget a megváltás Noe-bárákájába felölelni czélzott viláfgogalmaknak volt leghatalmasabb profétája, rendithetlen hirdetője. Tanainak foglalatja nem más mint: *Egy az Isten, az emberiség közös atyja, egységes pásztora, s egy az akol az emberiség egyenlősége, testvérisége és szabadságának isteni rendelésszerű fogalmában*; — melyen kívül minden más szellemenben mozgó intézmény nem lehet rendeltetészerű, nem lehet jogosult, Isten és ember fogalmával és méltóságával egyeztethető.

E nagy népbarát istenileg felséges tanait is rutul kiforgaták jelentéseikből, a minden magasztost saját önző izléseik szerint idomitni értő földi és mennyei hatalmasságok, de vér-lázító pelengérré merészkedének állítani csak napjainkban, magokat a keresztény, a krisztusi elvek és hit bajnokaiul feltolni szentelenkedett, „a keresztények sorsának javítását“ merényleteik keresztül vitelére palástul felöltött hazug antikrisztusok. Avagy, mi módon lehetne zsarnok, ki népeit a rabszolgaság bilincseibe veri, ki népeket már is eltaposott s ma egy nemes erkölcsökben gazdag nemzet kiirtását tűzi feladatául Krisztusnak, az emberszeretet, béke, egyenlőség és testvériség apostolának követője? Mikép lehetne keresztények felszabadi-tója az, ki a szakadárság tevélygéseiert irtó harcztot viselt és visel ma is a kereszténység ősforrását képező római katholicus elveket valló alattvalói ellen. Ezt elhitetni akarni — nyilt káromlása az örök igazság szentügyeert keresztben elvérrezett világmegváltó lángésznek.

Oh, nem a „szent czárok“ zászlórtartói az emberiség Krisztus által képviselt örök igaz ügyének, a kereszténység eszméjének, nem is az ezerféle vallásfelekezetek a korszellem haladásától messze visszamaradt — tévelygő nép-ámitók serege, hanem azok, az egyenlőség, testvériség és szabadság, a világ köztársaság és ennek méhében fogamzó

világbéke megvesztegetetlen és csalhatatlan hirdetői; kiknek törekvéseik kizárólag az összemberiség földi és mennyei üdvét egyformán czélozzák.

A népboldogító elvek fejedelme, a *kommunistikus eszmék barátja*, ki az üdv forrása után tudakozónak azt mondá: „*add el mindenedet és kövess engemet;*“ a bábeli hitfelekezetek jogosulatlanságának bizonyítója, ki a samaritanának így szólt: „*eljön az idő vagy már itt is van, midőn az istent lélekben és igazságban kell imádni;*“ — akár a kettős kereszt akár a félhold lenne is az isten imádás jelvénye; — mondom ezen nagy népbarát a hatalom által felbujtott néptől golgotára hurczoltatott s elvérzett tanaiért a keresztben, a gyalázat fáján; de századok mulva ismét feltámadott a communistico-republikanus, a socialdemocraticus tanok halhatatlan szellemében, hogy porba döntse a Moloch-szörnyek bálványtemplomait s szemébe dörogyje a kereszténység palástja alá bujt hamis népgyilkos antikrisztusnak: „*hazudsz istentelen népámitó, néplázító!*“

Igen, a népek milliói, a nemzetek sokaságai a haladás mai s még inkább közel jövő korszakában nem fogják azt kérdezni: *Valjon Szt.-Pétervárában vagy Stambulban kell e keresni az igaz Isten tanát? Valjon a fehér czár e avagy a padischah az igaz Isten követője?* ha nem tudni fogják, hogy Mozes, Krisztus vagy Mohamed mind egyforma jóakaró tanítói voltak a népeknek s magasztos sugalom vezérelte buzgalmokban; és ezt tudva, nem fognak tépelődni tulvilágias hóbortokkal, hanem az üdvös államintézményekben keresendik boldogságukat, az anyagi és szellemi fölvirágzást czélzó államinstitutióknak hódolandnak csak is, legyenek azok fellelhetők északon vagy keleten; — s menten mindennemű felekezeti, osztály és fajgyűlölettől, nem fog az emberfia vérebként testvérére az emberre gyilkos dűhvel rohanni, csak azért, mert azt a szentnek gunyolt czár érdekei úgy kívánják; vagy ha igen méltó rá, hogy az ilyen embereknek csufolt vadakból álló sereglet, hogy mint élettelen anyag, a haladó kor rohanó pegasusa által kérlelhetlenül összetiportassék.

Krisztus előtt és után is, nem egy lángész és hősjellem lett áldozata amaz istenileg magasztos eszméknek, mikét épen Krisztus volt képes a tökély legmagasabb fokában kifejezni;

ámde a hatalmak minden időben nagyon jól értették a nyers tömegeket önérdekeik elleni vészes küzdelemre elszédíteni; értették a pokoli művészetet, csalétkekkel oda tántorítani tudni a műveletlenebb sokaságot, miszerint: örütségében „*feszítsd meg*“ rivalgással kísérje a koponyák hegyére megváltóját, kit tegnap még, józan perczeiben, az üdv „*hosanna*“-jával emelt egekig.

Ám nincs messze a váltság ideje s ennek rohamos előközeledését siettetik a fajgyűlöletet felkorbácsoló zsarnokok istentelen üzelmeikkel. *Közel van azon democratico — republicanus örök igaz eszmék diadala, melyek egyedül képesek az összemberiséget a világ köztársaság és béke, az ujkor ezen várva várt Noebárkájába felölelni; kibékitvén embert emberrel, szétzuzva a jogosulatlan czimeket, rendeket, faj és felekezeti agyrémeket, mint megannyi monstruosus szüleményeit a gonosz célzásu beteges agyvelőnek; miszerint legyen ismét testvér minden ember, mint az vala teremtetésében.*

Nézzünk be csak kissé mélyebben a gyakorlati élet színpadára! . . .

Magyar, török vagy tót, francia vagy német, zsidó vagy keresztény mi megragadóan szépen megférnek egymás mellett béke idején; szeretik egymást, kölesönösen elősegítik érdekeiket, mert sejtik — ha tiltja is a hatalom bérencze vagy a népámitó kimondaniok — miszerint: ők testvérek, egy nem fogható alkotónak mindnyájan egyenlően szeretett gyermekei. *És nézzük meg, mi tigris vérszomjossal irtja muszka a törököt, német a frankot, egy szakadár a zsidót, ha a hatalom önző számításai érdekéből a faj, a felekezeti gyűlöletet felkorbácsolni merénylé.*

Faj, felekezeti gyűlölet a tömegek szelid, emberszerető keblében talajt soha sem találandott, ha a hatalmak ezeknek konkolyát a fogékony keblekbe nemtelen kezekkel el nem hintendék.

Van egy sok tekintetekből becsülésre és utánzásra méltó elszórt népe földünknek, melynek legnagyobb hibájaul azt szokták napjainkban felróni, a mi épen legnagyobb, — *létfeltételére nézve nélkülözhetlen erénye*; az tudniillik, hogy ő, nagymestere el nem évülhető, bár kissé separatistikus tanait —

minő eme tétel is: „Az Ammoniták és Moabiták ne menjenek be az urnak gyülekezetébe.“ Ne keressed az ő velök való békeséget és az ő javokat, soha életednek minden idejében“*) — nem tudja, nem akarja elfelejteni. S mert e nép mes-teréhez hű, hányszor nem volt gyilkos támadások, istentelen üldözések martaléka; hányszor nem érezte jogosultnak magát a legripőkebb nemzetség üldözni a történelem ezen ezredéveket számláló nemzetét csak azért, mert erény ennek fogalmai szerint az, mit mások fogalmai bűnnek vélelmeznek. Ám ma már Israelnek e sokat zaklatott népe az üldöztetésben nem egyedüli; ott van hallatlan tetteiben megdicsőült, jellem szilárdságában s ősi erényeihez való hő ragaszkodásában testvére Mohamed nagy nemzete; kire ép úgy kimeríte a vandalismus a halálos csapást, a mint nem egyszer kimerve volt ilyen Mózes hiveire.°)

Csak kétségbe ne essünk a tömegek, a nemzetek örök igaz ügyének diadala iránt. Isten gyermekeit gyakran nehéz megpróbáltatásnak veti alá; de amíg a történelem ezer esetben tanuskodik arról mikép népek igaz ügyének diadalánál zsarnoki trónok és koronák porba omoltak, ellenkezőleg nem mutat még fel esetet arra, hogy zsarnokoknak nemzeteket kiirthatni sikerült volna. — A mai kor legnagyobb népbarátja, a magyarok nagyprofétája mondja: „Nemzet csak öngyilkossággal halhat meg s az öngyilkosságnak leghalálosabb neme az, ha a nemzet, a helyett, hogy állami léte történelmi feltételeihez rendíthetlenül ragaszkodva történelmi fejleményü jellemét s egyéniségi típusát, mely egész multján végig vonul, gondosan megőrizné, egész multját, melyben életgyökerei állanak, kirugja lába alól s idegen érdekek síklójára helyezkedik, melyen sorsának mestere többé nem lehet.“

E profétai szavak sem Mózes, sem Mohamed szigorú erkölcsü népeire nem illők; s épen azért hiszem, hogy sem Izrael fiai, kiket minden időben minden embersalak üldözni mert, sem a proféta utódok hivei, kiket egy vad zsarnokság századokon át gyilkol megsemmisíthetni nem fognak, mert fentartják hódolatra és bámulatra gerjesztő egyéni típusukat. — A zsarnokok népek csontjain épült pokoli trónjaik össze omlanak, de a Jehova és Allah oltárai állani és ragyogni

*) Mózes V. könyv 23. rész. 3-ik vers.

fognak örök időken át; mert hiveiknek harcza a durva, a magát istenítő önkény és kapzsiság ellen ép oly jogosult harcza a maga nemében, mint igaz és jogosult volt annak idejében a kereszt küzdelme a sok istenű pogány népek ellen.

Feltéve de meg nem engedve, hogy a többi Európa is a természetjogi és emberiségi fogalmak oly primitiv tanait vallaná, mint a russizmus, miszerint megengedhetőnek vélelmezne azt: hogy létezhessék jogosultabb népfaj vagy felekezet a többiek felett; még ez esetben sem tűrhetné és engedhetné meg, hogy népeket egy őrült zsarnok kiirthasson csak azért, miképezek halálával egy másik fajnak biztosítson életet; mert hisz ismét korunk legnagyobb népbarátja Kosuth mondja: „*Az emberiség szerves test, melynek szervei a nemzetek,*“ tehát ép oly jogosult és szükséges szerve egyik nemzet e testnek mint másik. S ha lehetnek, a mint vannak is különféle nemzetek különféle csoportozatai közt, egynemű vagy különnemű polgárisodási vagy kultur áramlatok, de az egyik nemű áramlat medrébe tartozóknak soha sem lehet a természet törvényeiben gyökerező jogosultságuk a másnemű áramlat nemzeteit a brutalitás fegyvereivel eltörölhetni; joga egyik nemzetnek, vagy nemzet csoportozatnak a másik felett csak annyira terjedhet, miszerint: magasabb institúciónak hódító varázsa által keblére édesgetheti és megnyerheti az emberiebb közös életcélok áramlatának a világot, — mint a nagy Franczianemzet szokja napjainkban ily nemes fegyverrel az egész emberiséget meghódítani; de ismétlem — nem lehet, nem szabad kiirtani akarni erőteljes nemzeteket egyedül azért, mert érdekszámítások kívánják így, — mint vakmerő ezt cselekedni az orosz zsarnokság.

S ha ez a természet és humanismus törvénye: a mint hogy más nem is lehet; ugy az emberiségi szervezet bármelyik egyes szerve ellen — semmi szin alatt nem indokolható és meg nem engedhető oly merénylet, minőt a török nemzet ellen már évszázad óta a moszkov zsarnokság üz. — *Az ember evő vad állat ellen tömegesen fegyvert ragadunk, hogy egyetlen felfalt embertársunk életéért meglakoltassuk; és egy részeg népgyilkosnak megengedhetjük e, hogy ugy saját hazája, mint idegen országok színét, javát százezrenként öldököl-*

*tesse le?! Ez pokoli, Istent és emberiséget meggyalázó, önma-
gunk elleni bűn lenne.*

Ámde a részrehajlást nem ismerő történelem arra is megtanít, miszerint a zsarnok hatalmak a népek elleni merényleteikre indokot sohasem kerestek. Náluk a gondolkozás fonala oda megy ki: „*akarom és úgy legyen.*“ Vilmos császár sem keresett indokot arra, hogy mikép buk-
tassa meg a Habsburgok ősi dynastiájának befolyását a né-
mét szövetségnél; mikép borithassa a dicső frank nemzetet
vér és lángtengerbe, mikép fossza meg virágzó tartományá-
tól és békóba verje oly hadisarcz erőszakolása által, minőt
a világtörténelem még fel nem jegyezett. Ép így nem keresi
II-ik Sándor a népek gyilkosa sem az elfogadható, vagy leg-
alább menthető indokot: miszerint ma az Ottomán birodal-
mat, holnap az osztrák-magyar monarchiát vagy Olaszországot
forgácsolja szét. Ők vállalva, a felujított ököljog elveiből in-
dulva ki, ezt így akarják s így végre is hajtják, mert tehe-
tik, elég brutális erővel rendelkezvén merényleteikhez.

És a többi Európa gyáván, összedugott karokkal nézi
Európa két utált zsarnokát: mint döntenek halomra ősi
dynastiákat s mint öldösnek le a fajgyesítés hazudott czi-
mén, — tulajdonkép pedig a legféktelenebb zsarnoki uralmak
megalapítása érdekében — jobb sorsra érdemes nemzet milliókat.

Tekintve a többi európai hatalmak — a keleti tüzelmekkel
szemben mindeddig követett — magatartását, két feltevést kocz-
kázthatunk: *Vagy egyet értenek ezek a Romanow szörnye-
teggel keleti merényletében; vagy gyávák, nyomorultak az is-
tentelen kalandornak „megáljt“ parancsolni.* — Ha egyetér-
tenek, úgy jaj nektek népholdogításra célzó alkotmányos,
humanistikus intézményei szárazulatunknak, mert ez eset-
ben a Balkánok véres drámája csak nyitány azon égbekiáltó
hatalmi tulkapásokhoz, tüzelmekhez, miket rövid idő múlva
a hivatalos államok a nem hivatalos „*misera plebs*“ a népek
milliói ellen fognak intézui. — Ha pedig nem értenek egyet
úgy képtelenek, erőtlének a népek gyilkosával szemben; bár
a szorgalmas népek keserű izzadmányaik miliárdjait hozzák
áldozatul végnélkül a militeska Molochjainak azért, hogy
akkor, a midőn kell, megvédeni tudják érdekeiket.

Bármelyik feltevés közelednék valósuláshoz, — a népek milliói ítéljék meg, kik vannak hivatva földrésznünk eme rettenetes aláaknáztatása esetében a helyzet uraivá lenni; kik vannak hivatva megmenteni első sorban az összemberiség örök igaz ügyeért vérző török nemzetet és másod sorban Európa szabadságot lehellő alkotmányos intézményeit. — Akár melyik feltevés álljon is a polgárisult, az alkotmányos institutiók malasztja alatt haladni vágyó nemzetek vannak e gyalázatos üzelmek által kihiva, — hisz: *hatalmaknak az állami vezérszerep terén létjogosultságuk csak addig van, míg a nemzetek érdekeit, miknek képviselésére felkenettek megvédelmezni tudják; s mert ma éppen a népek életérdekei ellen vannak mérve az északi vandalismus gyilkos csapásai, a népek millióinak bátran és határozottsággal fel kell venniök a szemtelen kihívás keztyűjét, ha a hatalmak még most is késnének a bűnös megbüntetésével.*

Fel tehát nemzetek tekintsünk a nyugat nagy nemzetére a francziákra, kiknek politikai dogmájuk hatása alatt: *„A felség a nép, egy és megoszthatatlan“* (La souverénité appartient a la nation, elle est une et indivisible) merev zsarnokok trónjai lettek foszlányokká; tekintsünk e nemzetre, mely egyedül van hivatva fenntartani Európa egyensúlyát, valósítani ezezt igéket: *És hagy jöjjön el Noe bárkája, mely egy új világot zár magába,*“ t. i. valósítani az egyenlőség, testvériség, szabadság fogalmait magában záró világ béke Noe bárkájának fogalmát. Sorakozzunk alkotmányos kormányaink, felkent fejedelmünk zászlója alá hű alattvalói odaadással, hogy ha megindul majd nyugotról a méltó megtorlás fuvalata, készen találjon minket is kimondani a népeket gyilkoló északi zsarnok fejére az oly nagyszertűen szigorú ítéletet, *mint a mily borzasztóan vérfagylaló a merénylet, mit ez saját és a kelet népein s közvetve az egész Európán, az összes emberiségen etkövetett.*

V.

Európa más hatalmai is bünrészeseknek látszanak a keleti üzelmekben s ha nem azok, kell hogy a moszkov hatalommal szemben határozott fellépést tegyenek. Ha a hatalmak nem váltanak határozott szint a kelettel szemben, kell, hogy a nemzetek ítéljék el a tényeket s döntsenek az örök igazság érdekében. — Mint nyilatkoztak a hivatalos és nemhivatalos többi európai államok a panszláv-oláh keleti merénylet felett?

Tisztelt olvasóim az elmondottakból megérthették s azt hiszem pártatlanul magokévá is tették a tények egész halmaza által bizonyított azon állítások igazságát, miszerint: keleti kérdés, — olyan fogalmak szerint mint azt a moszkov zsarnok Európa eléállithatni vélte egyáltalában nincs; megérthették, miszerint: a Sándor czár és hordái által kezdett és folytatott merénylet oly istentelen zsarnoki úzelem, minő a világ történelem lapjait eddig még be nem szennyezé; oly vakmerő politikai hazard, minőt Európával szemben soha még egy féktelen szédelgő sem követett el; oly undorítólag borzasztó rablások és gyilkolások nép és nemzetközi jogtiprások sorozata, minőt csakis egy a zsarnoki szenvedélyek hatalma által emberi lényéből kivetkőztetett kába szörnyeteg mivelhet; mi az összes czivilizált világ nemzeteit az emberiség nevében tiltakozásra hívta ki azon okból, *mert ha megengedtetnék vagy a jogosultság színezetével zománczozhatná be magát ily gyalázatos merénylet ma, ki biztosithatná a nemzetek és népek akármelyikét, hogyha holnap tetszenék ezen vagy más hasonló zsarnoknak egy más nemzettel hasonlólag hazudott alapokon ily merényletet végrehajtani akarni, nem tehetné-e azt, ha elég szemtelensége és nyers ereje lenne annak keresztülvitelére.* Valóban ha a nemzetek milliói nem tiltakoznak ezen

ördögi tizelem ellen s nem követelik az élükön álló kormánytól, hogy minden erejükkel haza takarodót verjenek az ily haraniák hátára: ugy kétségbe kell esnünk a jövő felett; kétségbe kell esnünk, hogy valjon lesz e erő tehát, mely az emberiség örök igaz jogainak és érdekeinek megvédője lehessen hasonló nemtelen üzemek ellen.

Ismételnem kell a feltevést miszerint: vagy egyetértenek Európa más hatalmai is a Romanov szörnyeteggel s ép azért megengedik annak egy nemzet jogai ellen intézett halálos csapását ma, holnap ők is hasonló csapást mérni szándékozván az alattvalók jogait pánczéló intézményekre, — vagy nem értenek egyet, de gyávák és nyomorultak, a nekik szentelen vakmerőséggel osztott arczulesapásokat visszamérni, a mi még meggyalázóbb lenne Európa összes többi államaira.

Ne engedje a nemzetek felett örökdő örök gondviselés, hogy e feltevéssem akár melyike is beváljék, de a feltevés első tételének igazsága mellett már is a történelem anyagává vált tények látszanak bizonyítani.

Álljon itt erre nézve bizonyítékul a magyarhirlap irodalom egyik legnépszerűbb, legelterjedtebb s így a közvélemény tolmácsának magát jogosan nevezhető „Budapesti napilap”-ból némi idézet: „Európa nagyhatalmai voltak azok, — írja az idézett lap — kik évről évre biztatták a szerbet és románt, hogy követeljenek a portától teljes függetlenséget, követeljenek mindent, mit az saját végromlása nélkül meg nem adhat.

A nagy hatalmak érvényes nemzetközi vám- s kereskedelmi szerződéseket kötöttek ezen alattas országokkal a porta beleegyezésének bevárása nélkül. A nagyhatalmak már a párisi békekötéskor megadták Romániának azt a jogot (mit Magyarországtól a bécsiek következetesen tagadnak), hogy önálló vámterülettel, önálló pénzügygyel birjon. Romániával, mint önálló országgal kötött vasuti vám s kereskedelmi szerződéseket Ausztria-Magyarország. — Ily forma viszonyban voltunk Szerbországgal . . . Az orosz kabinet bellebb ment. Belépett a Balkán félsziget közepére s azt mondta, hogy ő az ott lakó keresztényeknek kíván teljes szabad vallásgyakorlatot. És az európai nagy hatalmak közül egyik sem szólalt fel,

hogy a kivánt szabadságot teljes mértékben élvezhetik, csak ne nyugtalankodjanak más okok miatt.

„Ugy látszik a nagyhatalmak nem gondolták meg, mily irtózatos beháborút idéznek elő az egyes tartományok önállóságának támogatásával. Most már rajtok volna a sor, hogy megfékezzék a felköltött elemeket. Vagy csakugyan rommá akarják tenni a török biradalom területét? És mi célból? Osztzkodni akarnak rajta? . . . Ám kísértsék meg . . . Akkor nincs több szavunk, mert nincs szó, mely az igazágtalanság s vétség ezen mérvét, kellően kifejezhetné.“

Az ily s hasonló tények hosszú sorozatát, e munkába fűzni nem lehet feladatomban, hisz elegendő ennyi is arra, hogy Európa atalmai eljárását a keleten gyanusnak tekinthessük s nekik a moszkov zsarnokság népirtó merényletében bűnrészességetrőjjünk fel.

Vagyha nem bűnrészesek, mi akadályozhatja hát egyik vagy másik hatalmat abban, hogy a népek százezreit irtó fene vad állatnak megálljt parancsoljon? Ugy a gyávaság vagy a készületlenség; mik akármelyike szintén kárhozatos baj, mert határozatlan, gyáva hatalmak, nemzetek élén, ily nehéz válság idején megüem tűrhetők, készületlen kormány hatalom pedig a legkérlelhetlenebb felelősségre lenne vonandó azon okból: mert nincs hajmeresztő áldozat, mit a nemzetek a militesku feneketlen bálványának asztalára nem raktak volna már, csak azért, hogy a nemzetek létérdekeit megvédeni, Európa egyensúlyát fentartani s az összes emberiség üdvét célzó humanisticus törekvéseket és intézményeket minden szédelő merényletek ellen biztosítani képesek legyenek.*)

Az Európai hatalmak a Balkán félszigeti pánszláv-oláh szövetségesek üzelmeivel szemben tanusított zsisbbatag részvétlenségeiknek mentségére csak azon egy érvet sem hozhatják fel, mintha a pánszláv-oláh tüzelem népszerű volna s ellenkezőleg az Ottomán hatalom hősi védelme nem vivta volna ki az összes emberiség részvétét és bámulatát?

Soha hadjárat nagyobb népszerűséggel nem birt, s nem fog birni, — a mivel világ, Európa összes nemzetei

*) Hogy a russismusnak csakugyan az Ottomán alkotmány nincs ínyére, mutatja egy legujabb hír, melyszerint a cászár tiltakozik Mithád visszahívása ellen, s az Ottomán alkotmányt szükségtelennek mondja.

soha úgy mellett rajongóbb lelkesültséggel nem viseltettek, — mint a mai mindenkép bámulatos s földön tuli hatalom által csodák mivelésére segített török önvédelmi harcz. És soha becsületes nemzeteket merénylet nagyobb undorral el nem töltött, igazságszerető népektől a becstelenség bélyegével soha méltóbban meg nem süttetett, mint a mai Romanow Hohenzollern kenyeres pajtások szövetsége által megindított üzelem.

Népek milliói rohannak egy intésre a vakmerő sáfárok ellen, milliárdok fognak befolyjni a hadjárat támogatására, mely egy igaztalanul szenvedő birodalom népeit lenne megszabadítandó az emberszörnyetegek rabló bandáinak gyilkos csapásaitól.

Tegye jóvá tehát Európa a kelettel szemben elkövetett vétséget, hozza helyre mulasztását még elég korán; és ne várják el az alkotmányos kormányhatalmak, hogy népekmillióinak kebléből kitepessék az igaz iránti hit, a hatalmak iránti bizalom, mert bizonyára súlyos, véres lenne az ítélet, mit az örökigazság nevében a népmilliárdok kérlelhetlen bírói foruma szabhatna — egy elvázott, jogtalanul és menthetlenül letiport nemzet sirjánál a nép irtó zsarnokok fejére s az ezekkel bínrészesség gyanujával terhelt államhatalmakra is egyuttal.

Egy másik körülmény mi a közvéleményt azon gyanura jogositja: mintha a keleti üzelmekben egyéb európai hatalmak is bínrészesek volnának a muszkák által sokat emlegetett „három császár szövetség.“ Hogy a Bismárek-Gortschakoff politikai házárd már igen régen czimborákká tette a Romanow Hohenzollern házakat és vakon ergedelmeskedő alattvalóikat, kétséget nem szenved. Ők Franciaország hatalmát is vállvetve döntötték meg, összeműködnek a keleti üzelmekben is; hisz e két pöffeteg összenőtt szörnyként nyomja Európát, míg el nem jön a nagy francia mütő, szét metszendő ezen magokat annyi vér és pénzáldozatért fitogtatott és fitogtató európai kiadásu siámi ikreket. — *Ámde hogy az ősi Habsburg dynastia nyílt lovagias sarja, a szent István koronáját viselő korlátolt alkotmányos — s mint ilyen a nemzeti akaratot képviselő apostol király ezen haramiákkal állhatna a „három császár szövetségben“, ezen haramiákkal, kik őt is hatalom és tartományoktól rabolták meg már is és fogják meg-*

rabolni akarni, kik már is oly piszkos cinismussal hintik koronánk népei közt a viszály konkolyát, miszerint: ezek nem tudom miféle trialismus fátyolképei után kapkodni magukat indítatva érezzék; mondom, hogy apostolkirályunk ezek szövetségese lehetne, azt hinni dőre képtelenség.

Hol kereshető tehát oka annak, hogy kivált monarehiánk kormányja, de a többi Európa is mindedig csak tétlen szemlélője századunk vandalismusának?

Van egy körülmény, mi mogfejtí az európai többi hatalmak — nem mondom közönyét, mert ez kárhozatos. Európára végzetes lenne, hanem — beavatkozásának késedelmét.

E körülmény az, miszerint a többi európai hatalmak nem korlátlan zsarnokságok, mint a Romanowház, hanem alkotmányos fejedelmek, kik a nemzetek aspiratioiból indulva ki, béke politikát folytatnak már évtizedeken át, béke lábön állottak és állanak még ma is részben; az európai béke fenntartására a legjobb hiszemmel a legutolsót is megkísérlették, és korán sem voltak hajlandók feltételezni az egyedüli európai zsarnokról, miszerint az szédelgőben daczolva Európa közvéleményével, megvetve az összes hatalmak béke aspiratióit egy minden szempontokból kárhoztatandó népvándorlásszerű vandal háborut idézzen fel, alap, ok nélkül, jog és igaztalanul. — A merénylet tehát, mire a Romanow fenevad háza hagyományos politikája szerint régeu készült s miben a Waffenbruder által egész erővel támogatatik nem csak meglephette, de készületlen is találta Európa egyéb hatalmait; — bár kellene, miszerint: ezek, mindaddig, míg csak egy zsarnokság Európában tartja magát, mindig készen legyenek az ilyenektől minden perczen eredhető tüzelmekre s azok méltó megtorlására.

Én tehát erősen hiszem, hogy Európa eddigi tétlensége nem a hazudozásokra oly nagy mérvben képes russismus által költött — valóban pedig nem létező — „hármás császár-szövetségben“ avagy Európa apathiájában, hanem Európa éppen elébb érintett meglepetésében és készültségében leli magyarázatát; és sietni fognak a hatalmak most már, a rajtok ütött szégyenteljes arczulcsapást, az európai béke felforgatójának mihamarabb kérielhetlen szigorral visszamérni.

Ne essünk hát kétségbe idő előtt a hős török nemzet elhagyatottsága felett; nem hagyja el őket igaz istenök, nem hagyja el ügyök szentségében helyezett rendületlen hitök, mi hős karjaikba, vitéz seregeikbe oly erőt lövelt, mely kivivta nekik a mivelt világ rokonszenvét, bámulatát; mely az északi népvándorlás hordáinak katonai becsületét egy századra szálló gyalázat bélyeggel sütötte meg, — mely az agyag lábu kalossus egész seregét s czárját a kudarczok hasonlíthatlan sorozatával sujtá egy féléven át Plevna rögtönzött földbástyái alatt.

Ne essünk kétségbe az Ottománok ügyének számos ellen-segei, a hűtlen, az esküszegő lázadók nagy raja miatt se, mert ha igazak a magyarok messiásának szavai mik szerint: *„Faj nemzetiséget alkothat; nemzetet csak a történelem.“* És hogy: *Nemzet . . . csak . . . történelmével kapja és bírja létjogát;* úgy igaz az is, miszerint: az Ottomán birodalom felbujtott vazalljainak serege nemzeti létjoggal nem bíró fajok, kiket a hatalmas történelmi nemzetnek sikertüendő megalázni ép úgy, mint sikerült a hitvány betörőnek hátára mélyen barázdált véres betükkel felmetszeni a nemzeti létjogát igazoló plevnai eredeti okmányt és ennek tizenkétszeres hű másolatát.)

Vége ne essünk kétségbe, alkotmányos kormányaink beavatkozási késedelmök felett se; az állambölcsek, a megpróbált hazafiakból álló állam kormányok épúgy tudják, mint a nemzetek, hogy a keleten mély csorbát nyert északi Damokles kard, — csak úgy csüng saját fejük mint népeik s a polgárosultságot érlelő állam institutiók felett, — bár csupa hivatalos kényszerből még azt is megteszik, miszerint: *„gratulálnak“ az ördögnek sikerei alkalmából.*

Ha még is kormányainkba helyezett hitünk kijátszatnék, ha a bűnrészesség iránti feltevésünk valósulna, — még ez esetben sem döntethetik meg az Ottománok igaz ügye, nem veszhet el az Ottomán nemzet, mert az élni akar, élni tud, megmutatá; öngyilkosságra vezető kétségbe esésre fajulni pedig szent ügyének diadalába helyezett rendületlen hite nem engedi. Még ez esetben sem lesz késő, magoknak az érdeklelt nemzeteknek mérlegbe vetni döntő Brennusi kardjaikat. — Én nem tudok, nem akarok lemondani a hitről, hogy akár a hivatalos akár a nem hivatalos Európa ön létfeltételei inge-

nél fogva sem fog késhetni, a moszkov zsarnokság által szemébe dobott kihívás keztyűjét a legalkalmasabb időben felragadni. Ide mutatnak úgy a kormányok intézkedéseik, mint a nemzetek — az észak réme által felidézett rémtettek feletti — általános felháborodása.

Hogy mennyire elitették Európa hangadó hatalmai és kultivált nemzetei a czári vandal merényletet már kezdeténél, álljon erre nézve itt néhány idézet.

A világ első nemzetének közvéleményét úgy, mint a humanismus világelveit képviselő „párisi békebarátok társulata“ még jóval a panszláv oláh szövetségesek betörése előtt, az igaztalan háboru ellen a szent czárhoz tiltakozó feliratot intézett mondván: *„Mert ha a háboru kitör, senki sem mondhatja meg előre, hol lesz annak határa; a háboru alatt nem csak Törökország fog szenvedni, hanem Európa minden népei. . . . És mi lesz a háboru eredménye azon szlávokra nézve, kiket fel séged megvédeni akar? . . . Az invasio legelső és legbiztosabb következménye a nyomor nagyobbodása, sőt tulzás nélkül el lehet mondani, hogy ezen érdekelt népségek ellenében újra ki fog törni a gyűlölet és fanatizmus s el fog tűnni az igazságosság és békülékenység azon szelleme, mely ma a porta bel politikáját vezetni látszik.“*

Nem szólhatunk ma még biztosan a hivatalos Franciaországról, melynek sajnos még mindig vannak belső tépelődései, mik Európa hátrányára képtelenné teszik sulyt vetni kifelé Európa felfordult mérlegébe; de hogy maga a nem hivatalos Franknemzet, hiven magas missiójához és miveltségi rangfokozatához, a keleti üzelmeknek és üzereknek barátja nem lehet, kitunik az idézetekből. — De a hivatalos Franciaország is hangoztatta már, miszerint a keleti ügyekre vonatkozó párisi szerződés megváltoztatását tűrni nem fogja; — mik világosságba helyezik e nemes nemzet önérdeket nem ismerő magatartását.

És Anglia? . . . Sokan a keleti eseményekkel szemben Angliát ingadozónak vélik s felteszik, hogy még a Balkánok birodalmának feldaraboltatásába is beleegyeznék, — ha a kegyes czár illető osztályrészét a zsákmányból neki kiadni méltóztatnék. Ne higyjük, Anglia kizárólag tengeri hatalom s

a Fekete tenger, a Dardanellák muszka kézbe jutása, a közép-tengernek meghódítására utalná a feneketlen gyomru pánszláv Molochot; Görög és Olaszország középtengeri állását egy csapással tenné tönkre a most már tengeri hatalommá nőtt moskovitizmus s ezek után Anglia szoríttatnék ki teljesen az ősz Neptun ezen vizvilágából; — *Tért foglalni a pánszlávismus agensének a fekete tengeren, nem kevesebb lenne, mint Angliának szíverét metszeni ketté, mi e hatalmas országnak rohamos politikai ügy mint kereskedelmi halálát vonná maga után,* — még akkor is, ha a fehér czár ismert megbízhatóságu ígéretet tenne az iránt, hogy Anglia érdekeit megcsorbitani nem fogja. Az angol kormány tett is mit eddig tehetett. Derby lord külügyér már az invasiót tudató moszkov körjegyzékre így nyilatkozott: „*Oroszország lépése Európa érzelmeivel és érdekeivel össze nem egyeztethető;*” és mely emberséges embert nem kötelezne le ama humanistikus cselekvények egész sorozata, miket a nemes Layard a háboru kezdete óta szakadatlanul gyakorol a döntő körökben tanácsaival, az üldözött, szenvedő tömegek körében odaadó áldozatkészségével és segédkezéseivel. — *Né féljünk, Anglia az eszélyes, önmagához hűtlen nem lehet,* s ott lesz akkor, midőn Európa ítéletét fogja mennydörögni az európai koncertből — égbe kiáltó nemtelen tüzelmeiért — kidobandó koronás szörnyeteg felett, ott kell legyen, mert kiválólag éppen ő ellene s hatalma ellen irányul az orosz zsarnokság, a pöffeszkedő panszlavismus minden iróniája.

Sőt magában Németországban sem egyszer emelkedett fel hang, mi a közvélemény rokonszenvét az Ottoman nemzet felé hajlónak mutatá; bár éppen ennek politikai Vulkánja kovacsoltatta ki az észak félszemü Cyklopsaival a keleti véres drámai kép egész keretét. *A német nemzet lassu vérforgásu és birka türelmü igaz, de eljön az idő midőn szégyelni fogja magát, hogy ő, ki magas műveltsége, szellemi fensőségénél fogva Európa elsőrangú nemzeteivel egy sorban lett volna hivatva az összemberiség üdvére célzó törekvésekben előretörni, nyers anyagkép hagyta magát kalandor külügyére által idegen érdeket szolgáló agyag bábuvá összegyuratni, oly merénylet keresztül vitelének támogatására, mely végcéljában nem csak a Balkán nemzetei ellen irányul, hanem az összes emberiséget századok-*

kal löki vissza az ököljog barbár korszakába; szégyelni fogja igen, hogy vakon engedte magát bűnrészesévé tétetni koronás fejedelmével együtt azon rablógyilkos merényletnek, minőt a történelem még meg nem örökitett, de véres betűkkel fog feljegyezni, mint a XIX-dik század hajmeresztő eseményét, végrehajtva a vandal pánszlávismus s az ezzel Waffenbruder rövidlátó pangermanismus által.

Hát Olaszország mit akarhat? Török ellenesen tüntetett az igaz. De hogy muszka mellettes politikát folytathasson, arra elébb meg kellene örülnie minden Olasznak, hisz az európai felszínre vergődött két politikai bűvésznek eddigi machinatioiókból lehetetlen volt ki nem vehetőök, miszerint a keleti kérdés megoldásának czimén forgatott gyilkos kétélű kard egyik, s tán éppen a metszőbb éle egyenesen a latin fajok ellen, a latin fajoknak az európai vezérszerepről leendő leszorítására, Európa latin zamatu kulturájának kiirtására van irányozva. Olaszország, egy pangerman, panszlávbarát politika folytatása által a latin faj legdicőbb ágazatát a Franciaia nemzetet segiténé békóban tartani első sorban, és saját missiója s létérdekei ellen intézné az öngyilkos csapást másod sorban. Avagy nem vették észre a latin fajok, mint akarta Európa politikai Mephistója a szép spanyolhont egy burkus herczeggel beplántálni, a kinek küldetése nem leendett más, mint elszigetelni ez országot a latinismus tengerében. — Nem vették észre, mint ültetett fel egy Hohenzollern hadnagyocskát Oláhország fejedelmi székére? — hogy ez mint Németország titkos rendőre, kéme elkészitse a panszlavismus Stambulba vezető oláhországi utját. *Amazt tette Bismark, hogg III-ik Napoleont kihívassa, őt s vele Franciaiaországot összetörhesse, hogy létesüljön pangermánia*; emezt kellett cselekednie hálából, s viszonzszolgálatul azon moszkov szolgálatokért, melyek nyujtattak neki Franciaiaország letiporásánál az által, hogy a netán Franciaiaország mellett fellépő egyéb hatalmak hiven ellensulyoztattak. És Bismarck mind e két politikai kártya játékából nem a latin fajok huzták-e a nagyon is rövidebbet? — A spanyol királyosdi játéknál a Franciaianemzet terítettett porba; Karolu szerepe a fejlődésnek indult szerencsétlen Oláhországot dobta kimenthetetlenül az észak tigrisének véres karmai közé. És olaszország ennyi

tapasztalat után is a pangerman-panszláv czimborák felé hajlani látszik; pedig régen kimondatott ezek által ama politikai dogma: *Fiat pangermania et panszlavia et pereat Európa.*

Ez Európának képe a XIX-ik század utolsó negyedében; miből látszik, miszerint: vajmi kevés azok száma, kik a hős Töröknevezet önvédelmi harczát nem egyszersmint Európa érdekeiérti nagyszerű harcznak tekintenek; de mily nagy ellenben azok száma, kik a vakmerő agg kalandort véres fejjel óhajtanák megfutamodni látni merényletének megfertőztetett színhelyéről. A mi, hogy megtörténjék, lesz arra gondja a mivel, humanus, alkotmányos Európának, kivált pedig a közelről érdekelt Angol és Ausztria-Magyarországnak s a mi hogy megtörténjék, arra az idő — ne kételkedjünk benne — rohamosan közeledik.

Lássuk most különösen monarchiánk keleti politikáját.

VI.

Milyen Ausztria és Magyarország magatartása a keleti pánszláv-oláh üzemekkel szemben? — Mik teendői különösen a Magyarállamhatárolomnak ugy a keleten, mint kivált a hazánkban is úzótt moszkov bujogatóások és az ezeknek termékeny talajt szolgáltató nemzetiségek s illetőleg ezek lélekismeret nélküli demagogjai ellen.

Európa, valamint az összes polgárisult világ alig meríthetett valaha valamely háboruból több tanuságot, mint a mai pánszláv-oláh szövetségések keleti merényletéből.

Megtanulhatta az emberiség mindenek előtt azt: mennyire eltörpülhet egy önkényű zsarnokság, mely csak a gépies militeska szuronyaira támaszkodik, a hazafias erényekben gazdag polgárookra építkező állam hatalom előtt. A moszkov czár ki nyolczvan milliós szolgatömeg fiaiból alakított xerxesi hordáival özönlötte el hosszas készülődés után s formális hadizenet nélkül a Balkánok hazáját, a katonai állam, mely még imént sulyos valaminek képzeltetett: hat hosszú hónapon át — a készületlen, a meglepott polgári állam egyetlen Leonidása s ennek a polgári tüzhelytől csak elébb elszólitott harczosai előtt fetrengett porban, teljesen összetörve és megalázva czinkosaival együtt.

Megtanulhatta Európa, miszerint a moszkov nép szabadítóknak szabad saját tizenkilenczedik századi fogalmaik szerint: a szomszéd házát felgyujtani, a leányt anya- a fiut apagyilkosságra csábítani csak azért, hogy ő is mint csábító órgazda, mint gyilkos rablótárs mélyen markolhasson a gazdátlan örökségi kincsekbe; hisz ezt cselekedte a szent czár midőn az állam alkotásra éretlen képtelen, vazallokat, Bulgá-

riát, Oláhországot és a Ráczságot felbujtá, esküszegésre unszolá, — midőn a Balkánok virágzó városait, falvait, téreit utánozzhatlan — gyilkos rabló dühhel égeti, — állam alkotó erőit kérelhetlenül irtja.

Megtanulhatta a világ, hogyan kell nemzetközi szerződések széttépni, nép és nemzetközi jogokat lábbal tiporni, egy burkus hadnagyocskából lett népvajdát, burkus komiszáriust muszka generálissá degradálni, hogy ez által az, népe, hazája elárusítására birható legyen; és hogyan kell mind eme szemtelenségre cynikus hidegséggel ráhazudni, miszerint ezek a „három császár szövetség“ sőt „Európa nevében“ történnek; — mert mindezt mivelte és cselekszi II-ik Sándor, a népgyilkos.

A magán életben a polgári törvények szerint kiskorut, vagy ha nagy koru is a pazarlót, a hazard eszelőst gondnokság alá helyezik; ámde a szent moszkoviták népszabadító őrvongéseikben új tanokkal kedveskednek a világnak. Ők éretlen, kiskorú sőt a szó legjelentőbb értelmében szédelgésig hazard, eszelős néprajokból akarnak önálló államokat létrehozni látszani; látszani mondom, mert az egész üzelem csak látszat s a cél nem más: minthogy az eszelős vasallok életére és vagyonára a kancsukák fejedelme tegye kezét, a proféta utód helyett a szent czár ragadván magához az éretlen ficzkók fölötti atyáskodást. Ám korán meglátta Európa bozontos gereznád alól előszökő véres karmaidat vén maczkó, s ha a királyi oroszlán egymaga képes nem is lehet rút magadat s milliónyi felbujtott hiéna társaidat felfalni, jó időben a helyszínén lesz a többi Európa is, érdemeidhez méltóan kiporozni segítni redves bundádat.

Egyéb meglepetést is készített a „kancsókokat és kancsukákat.“ osztogató sarkantyús órgazda a mivelt, a polgári sult fogalmakban halandó világ bámulatára.

A történelem még eddig nem jelzé a „hivatalos“ és „nem hivatalos“ ország fogalma közti különbséget. A Sándor korábani moszkov magasreptű eszjárásnak maradt fenn kitalálni, miszerint ily monstruosítás is létezik; értvén „hivatalos Oroszország“ fogalma alatt a szent czár becses személyét egész spirituosus felkenetettségekben, ezen nagy semmit; és „nem hivatalos Oroszország“ alatt azon 50 millós lelketlen emberhal-

mazt, mely a czár fogalma szerint egy nagy semmi s ma történelmi fogalnak szerint is magát egy nagy semmivé kinőni rohamosan siet. Ily nemű hivatalos és nem hivatalos állam létezhetik az európai egyedüli zsarnokság, moszkovia fogalmában,— hol a 80 milliónyi nyers anyag *csupán Szibériába és a vérmezőkre hurczoltatásakor vétetik latba s hol a szent czár a nyomorult állatsereglet földi és mennyei korlátlan pásztora*; ámde alkotmányos polgári fogalmak szerint ily monstrosus új politikai dogma meg nem engedhető; vissza esés lenne ez a durva felfuvalkodottság ama gyász korszakába, midőn bizonyos ugynevezett „*magas régiók*“ lelketlen bábjai, az embert csak a „bárótól“ számiták. —

És mit tesz Ausztria-Magyarország akkor, midőn a vázolt rémtettek, midőn az emberiség emberiesen polgárisult (humanistico — civilisticus) fejlődésének századokkali vissza lökése közvetlen szomszédságában merényeltetnek?

Volt idő, midőn heterogen elenekből conglomerált monarchiánk intéző államfejei is hajlamot mutattak a népjogok elleni visszavonásra, a hatalom korlátlan gyakorlatára; de a keserű tapasztalatok megtanították arra, hogy vannak a birodalomban oly állam alkotó erők, miket csak is alkotmányos institutiók által lehet a birodalom erős oszlopaikért megtartani s ez által a birodalmat befelé boldoggá, kifelé hatalmassá tenni. Midőn tehát szólunk az alkotmányos Ausztria-magyarország keleti politikájáról, kizárandó a hivatalos és nem hivatalos állam fogalom, — mi az alkotmányosság fogalmával össze nem férhet, — s értendő oly politika minőt követni jónak vél e birodalomban mindenki, a felkent fejedelemtől kezdve le egészen az együgyű pásztor suhanczig.

Milyen hát keleti politikánk?

Össz monarchiánk két államalkotó nemzete a magyar és osztrák, a keleti merényletnek már tervbe vételekor kárhóztatta a pánszláv-oláh betörést; sértve látta ennek nem egy mozzanatában a birodalom — bár nem főben járó—érdekeit; — az istentelenül megtámadott Ottománbirodalom javára parlamentjeiben, népgyűlésein a fegyveres beavatkozást sürgette, azon egyszerű meggyőződésből indulván ki, miszerint *az alkotmányos institutiókban megifjodó és izmosodó hatalmas Otto-*

mánbirodalom épségének fentartása ép oly elvitázhatlan szükség monarchiánk fenmaradhatására és gát ennek a szláv mocsár általi eliszapoltatása ellen: mint a mily szükséges Europa megingatott egyensúlyának visszaállítására és fentartására. Ez eszmében a birodalom mindkét nemzete parlamentjeikkel, hazafias kormányaikkal és felkent császár-királyukkal egyesültek, igen természetesen, hisz a moszkov logikától várható, hogy ép oly nemtelen eszközökkel s az épügy felbujtandó páuszláv emberselejtekkal, ugyanazon szédelgő merényletre fajulna monarchiákkal szemben, — a minthogy már is diadal mámorukban nyíltan kimondják e szándékukat, — mint a minőt merényelt a padisah birodalma ellen. És ezt annál könnyebben tehetné velünk, az ottomán hatalom által képezett elővárunk romba döntése után, mert ekkor már a birodalmunk német elemeibe oly igen szerelmes burkus czimbora is nyílt sisakkal, egyenesen segitené nemes felerészét, kit ma habár egy a kulissák megett minden erejével támogat is — nyíltan karöltve ragadni még eddig legalább nem mert; bátor minden oda mutat, hogy a válságos döntés perczeiben együtt fogjuk találni a két dicsőséges, egymáshoz valóban méltó, összeillő pángermán-panszláv hazárdokat.

Én nem hiszem hogy lehessen monárchiánkban csak egyetlen becstület érzésű hazafi is, — a ki tudniillik itt e birodalomban keresi polgári működésének terét — s nem idegen érdekekért szédeleg — másképp érezhetne és gondolkozhatnék mint épen imént jelzém; nem merem feltenni még a szláv fajú azon józanabb hazafiakról sem — a kik tudniillik mentek a panszlávismus buta fogalmaitól — miszerint: hajlandók lehetnének osztrák-magyar birodalmi alkotmányos polgári minőségüket felcserélni, a hazafiúi erényt kancsukákkal és Sziberiával jutalmazni szokó despotismus alatti rabszolgasággal; s ha tñtetnek még is a szláv rajongók a moskovitismus mellett, ha muszka hymnusokkal képesek megfertőztetni az alkotmányos haza levegőjét innen is túl is a Lajthán: ezt bűnül rovom fel csak is a moszkovismus által felbujtott, titkon nyíltan fizetett lelketlen demagogoknak, ezen magokat még a poklok ördögeinek is áruba bocsátani kész népkísérteteknek.

Mért késünk tehát még is a fegyveres beavatkozással?

Azért mert ennek ideje még eddig nem érkezett el csak most közeledik rohamosan.

A török hatalom kellett, hogy megszégyenítse, Plevna sár-várában porig megalázza a nagyralátó utáncs zsarnokot, durva közegeit; kellett hogy Európa felismerje, miszerint mind az, mit egy eszelős Ignatieff az ottomán birodalomról világgá kürtölt, szentelen hazudásoknál egyéb nem volt; hogy az ottomán nemzet akar, tud és hivatott Európa kultur nemzetei sorában méltó helyet foglalni; ellenben kellett, hogy felismerje Európa azt is, miszerint az észak merev zsarnokával számitása többé nem lehet; miszerint ezen lelketlen, a haladó kornak nem hódoló, moráliter halott kolossusnak végzete önterhe alatt összeomolni és zsarnok feje nem méltó Európa alkotmányos koronás fői között helyet foglalni. — Mind erről úgy, mint szintén a szándéklat nemtelenül bűnös voltáról, a durva vandalizmus hódítás vágyban nyilvánuló rabló célzatairól, a pánszlávizmus programjáról — mit a szentelen moszkov hirlapirodalom csakugyan egész mocskos meztelenségében kifejtett is, — bár véres áldozatok árán, a civilisált, a humanus Európának ellentmondást, és mentegetőzést nem tűrő meggyőződést kelle szereznie; miszerint: a humanizmus nevében oly nagyszerű ítéletet dörögjön az emberiséget kigúnyoló északi tigrisfajzat fejére, mint a mily nagyszerűleg vakmerő volt ennek az emberiség és Európa elleni bűnös merénylete. — Ily iránybani türelem mérséklé úgy monarchiánkat mint a többi Európát a fegyveres beavatkozást illetőleg.

Ma Európa és e birodalom már nyitott könyvét olvashatja a panszlavizmus gyalázatos szándéklatainak és a panszlavizmus pokoli programját valósítani törekvő Romanow vadállat bitang célzatainak; ma van tehát ideje a fegyveres beavatkozásnak, s ez, ne kétkedjünk, már meg is indult; soká késni nem fog.

Fegyveres beavatkozásunk késedelmezésének megítélésénél, nem szabad még egy más felette fontos körülményt sem tekinteten kívül hagynunk. Az elmondottakból is világos, de különben is csak a politikai vaksággal bíró nem látja be, miszerint Bismarck és Goresakoff urak a közel mult nagy eseményeinek, úgy mint a mai keleti drámának felidézésében is

szereplésök kezdete óta karöltve járnak s meg kell vallanunk eddig sok szerencsével. Egymást titokban, nyíltan támogatva adták meg a csapást Franciaországnak, Ausztria-Magyarországnak; együtt akarják leteríteni a keleti oroszánt is. Két ellenféllel állunk tehát szemben ma s fogunk küzdeni a keleti beavatkozásunknál is. — A Francia nemzet nem tűrheti sokáig birodalma megcsönkittatását, nem az európai vezér szerepen kívül helyzetetését, nem porig történt megaláztatását; nem, épen mai alakjában, midőn az összes Europa áhitattal tekint rá, mint a józan demokratismus megdönthetlen szikla várára; de nem lehet a francia nemzetnek fel nem használnia a keleti bonyadalmokból eredett jó alkalmat sem arra, hogy a két kenyeres pajtáson egyuttal vegyen önnagyságához s azok vakmerőségéhez méltó mogtorlást. Ki kell, hogy mondja Franciaország, *Lengyelország vissza állításának szükségét, a Magyarorszárok monarchia fősége alatt; ez által egyszerre és egyformán sujtván mindkét halálos ellenét, s egyuttal az osztrák-magyar monarchiát és egy szerencsétlen nagy nemzetet az előnyös viszonzszolgálatra kötelezvéen le. Ez által ott fogja Európa vezér nemzete megoldani kezdeni a keleti — illetőleg moszkov terjeszkedési kérdést, a hol annak csomópontja keletkezett, mely csomópontnak ily módoni ketté metszésével lesz csak is a „keleti kérdés“ egyszer mindenkorra megoldható. Ekkor lesz itt az idő a keleti fegyveres beavatkozásunkra, a merész északi rém széttiportatására s szintén conglomer birodalmának elemeire leendő szétszedetésére, mely utóbbi művelet csak is ezen nagy földdarab, ily alakjában tespedésre kárhoztatott népeinek felvirágzását eredményezendené.*

És én hiszem, miszerint: az örök igazság istene, az össz emberiség állandó békés fejlődésének érdekéből, épen a keleti üzelmeket jelölte ki arra, hogy az emberiségi törekvések az istentelen északi vandalizmas felett fényes diadalt arassanak, — hogy a bonyodalmas kérdések akkép megoldassanak, a mint azt az össz emberiség érdekei és sugalmi s nem mikép egyes rémuralmak s ezek alatt nyögő buta tömegek átkos czélzatai igényelik. De bizom megpróbált hazafiakból álló kormányunkban, az összbirodalom lángeszű külügyérében, a „legelső magyar ember“ apostol királyunk bölcsességében és buzgó hazafi-

ságában is, mikép így fogván fel a kelet — birodalmunk és a dynastia érdekeivel közvetlen kapcsolatos ügyét, semmit sem mulasztanak el az iránt, hogy az ottomán nemzet szent ügye fényes diadálhoz, a piszkos hazugságokkal maszkirozott zsarnoki dölly pedig, érdemlett megaláztatásához jusson.

Nem szabad, nem kivált nekünk magyaroknak, a bonyaldalmak mai korában földrajzi és hazánk nemzetiségeihez viszonyainkat is kiváló tekintetbe nem vennünk.

Én a magasabb tudományossági s az általános emberiségi szempontokból fogván fel az összemberiség érdekeit, mint ilyen bár meg nem engedhetem az emberi fajok fogalmának az embernem fogalma fölé helyezését, nem azt, hogy faji érdekekért maga a nem érdekei vagy éppen fajokért maga a nem áldoztassék fel: mind a mellett is úgy az olasz mint a germán fajok egységesítését örömmel üdvözöltem; hisz az egymemű erők ekképi tömörülése, míg természetes korlatain belül marad, csak is üdvös lehet; örömmel üdvözöltem ismétlem s üdvözölte az egész polgárisult világ, mert sem az egyesítésnek eszközei nem valdának nemtelenek, az ember véréből páralgók, sem a fajért a nem áldozatul nem dobatott.

E tekintetekből nem oda Panszlávia a hova Pangermania.

A panszlavismus nagy mocsárában — sajnos, hogy így kell magamat kifejeznem, de csak is e szó hű tükre a tényállásnak — történeti nemzetek a török, az oláh, a magyar beszigetelve állanak. Oly nemzetek ezek, kik a fajjegyesülés kedveért sem egyéni typosokat levetközni nem fogják, sem nem érdekeiket a faji érdekeknek alá rendelni hajlamot nem mutatnak. Előbb ki kellene tehát e nemzeteknek iratniok s csak ezek csonthalmáin lenne felépíthető a panszlavismus — a panszláv rajongók agyában rémlő trónja. És ki merne jóslatot kockáztatni az iránt, hogy ezen erők rettenes összettközéséből, melyik nemzet vinné ki diadallal zászlóit? Én nem merném azt jósolni, hogy a panszlavismus.

Nem pártfogolható, nem engedhető meg tehát a panszlavismus harcza, mert eszméjének diadala földrajzi lehetetlenség, mert általános nem érdekek áldoztatnának fel részletes faji érdekekért, mert történeti nemzeteknek kellene kiirtatniok nem

történeti nemzetiségekért, mi ellenkezik az örök igazság a természet és emberi jogok törvényével.

De a megelőző eszközök, — miket a panszlávizmus apostolai a Romanow dynasták, a panszlávizmus eszméjének megtestesítésére felhasználnak — sem a pangermánizmus eszközei, nem olyanok, miket szentesíthetne a cél.

Az események hatalma letépte az álcát azon gyalázatos tüzelmekről, mik által a félholdkóros északi uraknak sikerült aláaknázni az Ottománbirodalmat oly annyira, miszerint: magában a padisah belső környezetében is találtattak rút megvesztegetettek, kik hamis fondorlataik által belső szakadást előidézni, várakat fegyvertények nélkül az invasio hordainak átadatni, egy török Leonidást, egy páratlan vitézségben megdicsőült hadsereget a legszélsőbb végletekig vinni nem átalottak: nem is említve a jámbor népfajoknak, a lelketlen demagógok általi gyilkos merényletekre felbujtogattatását: miknek kiderülése után csodálható-e, ha a birodalom üdvét lelkiükön hordó igaz hazafiak, mint például a vitéz *Abdul Kerim* még magával a szultánnal szemben is, titok tartásra utalva érezék magukat.

Nem más a viszony koronánk területén sem. A magyar nemzet, mióta amaz európai érdekű missióját betöltötte, miszerint: itt a Kárpátok kebelén — a csatangoló, vagy egymás közt dulakodó, államalkatásra erkölcsi erővel nem bíró törzseket is keblére öelve egy hatalmas államot alkotott, folyvást ép oly nagy lelküséget tanusított a részint itt talált, részint idők folytán keblébe fogadott nemzetiségekkel szemben mint vitéz testvére a török nemzet. — Alkotmányának minden üdvös malsztjában csak oly mérvben részelteté a fajokat mint saját véreit; sőt többet tett velök, különös kiváltságokkal ruházván fel jelesbjeiket; nem érinté nyelvöket, szokásaikat, vallásaikat, és az egyenjoguság általános behozatalával mindenben az államalkotó elemekkel egy raugra emelé. És mi a köszönet nálunk is épugy mint a Balkánok hazájában?! Az hogy béke idején, minket a nagy lelkű, a lovagias előzékeny nemzetet „*kutyák*“ czímmel illetnek; szemünkbe merik mondani, miszerint ők, az alkotmányos magyar állampolgárok „*muszka barátok*“ és várva várják az északi messiást mert: *leszámolni*

valójok van velünk.“ Egyik a pánszlávizmus eszméjeért rajong, a másik a nagy Dákoromániáért lángol, a harmadiknak „*a nagy Morvaország kell*“ a negyedik „*trialismust*“ óhajt, csak a közös haza, az egységes nemzet eszméje nem kell nekik, nem szent előttök.

Én sohasem kárhoztathatom a tudatlanabb nagy tömegeket; szelid elemek ezek, kik a közös jóllétért közre működni készek; de kárhoztatandók és sujtandók a népámitók, a megvesztegetett bujtogatók *a Milatits és társai féle önző üzérek*, kik nagyzási viszketegükért készek egész tömegeket feláldozni, fajrokonait ismeretlen érdekeknek tömjénező merényletekre szédíteni; és leginkább sujtandó a hatalom, mely terjeszkedési mániájának kísértetétől üldöztetve ily gyalázatos bérenczek közreműködésével szemtelen elhintetni — idegen birodalmak területén a meghasonlás konkolyát, mely vakmerő országokat felforgatni, békés népeket lángba vérbe borítani.

Ezek tisztelt olvasóm azon magasabb külső és belső államférfiai szempontok bizonyára, — melyek a hazánk üdvén annyi odaadással csüngő mai nagy kormány férfainkat a keleti beavatkozást illetve eddig mérséklék; a válság azonban gyorsan közeledik s a nemzeti tricolor az északi vandalok szeynyves véréből festve nem sokára diadallal fog lengeni ott, a Balkánok ártatlan népeinek véréből áztatott térein. Csak bizzunk lángkeblű kormányainkban, s legyünk készen a nagy, az igazságos megtorlás ünnepélyére. Bizzunk ismét mondom a „legelső magyar ember“ körültekintő bölcsességében, hazánk s az össz monarchia sorsát intéző két honfiai jellem — és politikai szellemóriás tapintatában, a kik együtt hivatvák a nemzet új ezer éves létének rendületlen alapját erős karokkal megvetni.

Az összes úgy nevezett „*ázsiai barbárok*“, — mert e névvel illetnek bennünket a népboldogítás malasztjait ágyuk és pokolgépek tüze mellett hirdető azon északi vandalok, kik még ma sem tudják, miszerint az összemberiség s tehát Európa összes lakói is Ázsiát mondják bölcsőjöknek — *az összes turáni fajok a finn, török, tatár és kivált a magyar kell, hogy hagyományos következetességgel és oly kérlelhetlen ellenei legyenek a pánszlávizmus czári apostolának, mindaddig, míg*

ez nemtelen czéljaira a fajgyűlölet élesztésének galád fegyverét alkalmazza, — mint a mily kérlelhetlen ellensége és gyilkosa ez turáni fajunknak.

A moszkovok 1849-iki betolakodásuk hazánkba, ép oly sokat ártott nemzeti, állami fejlődésünknek s haladásunknak — egy századdal lökvén ezeket vissza — mint a mily kiszámíthatlanul sokat árt ma a török nemzetnek, az alkotmányos ottomán birodalom emelkedéseinek. De mi, ha ma kérlelhetlenül elítéljük s fogjuk sujtani a *moszkovitistika pánszlávizmust* keleti üzelméiért, nem tesszük ezt pusztán mint hagyományos ellenség — hisz a „*vita et sanguinem*“ harcias nemzetének voltak sok és nagyobb ellenségei a Plevna földbástyáinál összezuzott agyagóriásnál s megtudott nekik bocsátani, megtudta őket alázni és nem egyszer keblére emelte a megtérő elleneiket, — hanem tesszük magasabb emberiségi szempontokból, tesszük az egyuttal fenyegetett európai alkotmányos, kultur institutiók és az európai egyensúly megőrzésének szempontjaiból.

Még fegyvertényt nem is mutattak fel a szövetségesek betörő hordái, már is eldobták a merényletök indokál felöltött álarczot: „*a keresztények sorsának javítása*“ czímet, s az összes hivatalos és nem hivatalos Moszkovia, ennek összeszertes esztelen vadsággal dühöngő napisajtója, a Török nemzet kiirtását az Osztrák-magyar birodalom összetörését, Anglia megálázását irták zászlójukra egy, csak a ködkép ekvilágába tartózható „*Nagy Pánszlávia*“ hatalmas „*Dákórománia*“ kedveért, természetesen minden új alkotást az ismeretes pánszláv kulturával és az egyedül álló európai zsarnokság boldogító institutióval *őhajtván felékesíteni.*

A magyar nemzetnek tehát nem lehet nem szabad kelet tragoediáját részvétlen szemlélnie s nem szabad a fegyveres beavatkozást még sokáig késedelmezni tűrni; és ép oly lelkesülten kell harsognia „*életünket és vérünket*“ az Ottomanbirodalom, az emberiség ügyeért, mint *Mária Terézia királyasszony idejében*; de nem volt szabad a magyar kormánynak sem viszonyainkat, államunk a pánszláv üzelmek általi ép oly aláaknázott voltát, mint ez az Ottomanbirodalommal vala, szem

elől téveszteni és kellett hathatós ellenaknákról gondoskodnia, mielőtt a tettek mezejére szállandottunk.

A moszkov czár ügyetlenül leplezett célja hazánkat a fajok küzdelmeinek felidézése által még a keletinél is véresebb tusák színhelyévé tenni.

Én nem féltém sem a török sem a magyar nemzetet, nem különösen a czár haragjától, a pánszlávismus mocsárától. Erős szirtek ezek, melyek háborgó világtengerek háborgó hullámain vetették vissza; s ma a mocsár léha habbuborékai előtt rendülhetnének meg? ...

Ámde mulasztást követnénk el, ha csupán azért, mert ügyünk szentségében s karunk hatalmában bizunk, meg nem törnök a keblünkön megizmosodott kígyók fejét, még mielőtt azok az édes anya test marczangolására nyujthatnák ki gyalázatosan mérges és megmérgezett fogaikat.

Ezek az államférfiai szempontok Monarchiánk késedelmező de el nem maradó fegyveres aktióját illetőleg.“)

VII.

Mik lennének következményei annak, ha Európa eltünné, miszerint keleten a „nemzet irtás, állam darabolás“ jelszavait hirdető — Románowo - panszlavismus ütne tanyát? — A valódi értelmében felfogott „keleti kérdés“ egyszer mindenkorra leendő megoldásának módozata.

Melyik a megoldás vezetésére hivatott nemzet?

Harminczadik év fordulója itt van, az 1878-iki márcziusi napokkal, ama nagy világ ünnepevénynek, midőn a democratismus szent lelke leszállván apostolaira, ezek lángnyelvekkel, minden nyelven hirdetésként a zsarnokok lidércz nyomása alatt elébb összegörnyedve volt ősz Európában, a népszabadság keresztvízébeni ujjá születés, megifjódás elközeledésének nagy idejét nyugattól keletig, déltől északig. A személyi zsarnokságok békóinak sulya alatt elnyomorodva volt Európa, földrengés szerűleg minden izületében megrázkodott; a democratismus menydörgő szava előtt a személyi zsarnokok trónjai összeomlottak, az aggastyán a népszabadság szent kereszttségében ujjá született, megifjódott azóta folyvást óriás léptekkel haladván előre a humanistikus, a népeket egyenlően boldogító intézmények örökidőkre szóló megalkotásában. — Csak két pont maradt ihletetlenül a népszabadság szent lelkétől a feltámadás eme nagy napjaiban, és szennyekedett napjainkig-szegyeneré kontinensünknek — Európa testén. — E két európai-szenny folt, vala a moszkov és a török zsarnokság és ezek vasvesszejének ütési alatt nyögő öntudatlan, félvad népek tömege.

De Törökországban — hála a nemzet minden nemesre fogékony erkölcsi erejének — az új törökpárti elemek év tizedek óta már észrevették visszamaradásukat, kitűzték és

magasan lengeték az európai kulturhaladás zászlóját. Az európai műveltségű pártvezérek törekvése nem volt kevesebb, mint a „*non possumus*“ elvet gyakorló merev zsarnokot szűkebb korlátok közé szorítani, az eddig is türt nemzetiségeket és vallásokat most már nem csak tűrni, hanem az „*egyenlőség testvériség és szabadság*“ isteni elveinek gyakorlatba hozatalával a birodalom alkotó elemeivel teljesen egyenjogusítani és a török zsarnokság romjain felépíteni az európai szabású alkotmányos *Ottománbirodalmat*.

Az ujpárt e küzdelmét siker koronázta. A puha zsarnok Abdul-Aziz szulái megbukolt, a mohamedánok a kor követelményeinek megnyeretettek és meghódoltak, s a lánglelkű Mithad pasa — a törökök Kossuthjaként — az életerős de avult intézményeiben mármár bomlatag birodalomnak — mint napjaink Phoenixjének — újjá születését e szavakkal adá értésére az érdeklődő világnak: „*Hivd egybe a város összes előkelőit, a mohamedánokat, keresztényeket és zsidókat; értesd meg velök, hogy a faj és vallásgyűlöletnek meg kell szünnie. Mátólfogva az ottomán nemzet lép a török helyébe.*“ Istenileg felséges ígék ezek, melyekre jerikói falakként porba omlottak a faji a vallási ellentétek Sinai falai; nagy embertől, kinek messiási jellemereje legyőzni tudá a belső előítéleteket, egyszerűen megnyervén a külvilág hitét bizadolmát; nagy események létre hívója, mert a török nemzet megérté új profétája lánglelkét s mint varázsütésre kibontakozódott százados előítéleteiből, keblére ölelvén az idegen elemeket s megmutatván, miszerint: hatalmas erkölcsi erejénél fogva évtizedek rövid folyamán jóvá tenni képes önhibáján kívüli százados mulasztását, visszamaradását. — Igen, harmincz évvel később bár Európa általános újjá születésénél, de megtörtént: a török birodalom újjá alakult, az európai zománczú ottomán birodalomnak engedett helyet; kiérdemelvén ama nagyszerű küldetést melyre őt, ott, Európa keletén végzete s az európai egyensúly érdekei kijelölék, megdöntvén ama történelmi feltevést, mintha: a „*mohamedánismus által a politikai élet fejlődésében gátoltatnék.*“

Csak egy körülmény sajnás ezen nagy nemzeti átalakulásnál, az: miszerint a nemzetek legnemesebbikének a legborzadály teljesebb vérkeresztségen kelle keresztül mennie.

Igen, mert Európa ma már egyetlen makacs önkényű zsarnoka, az őskori lemur maradványok fogékotlan társadalmának földi és égi mindenhatója, — kinek akarata a haladó, az öntudatosan fejlődő alattvalót túrni megtanulni még nem tudta, nem akarta és soha túrni nem fogja, — féltékenyen szemléli az elébb szunnyadozó királyoroslány hatalmas ébredését. — E despota, ki rablószolgáinak számát még milliókkal szaporítani, idegen államokat megrontani és megrabolni tartja politikai, hagyományos küldetésének, nehogy a század óta áldozatul kiszemelt állam által tulszárnyaltassék, nehogy az egyenlőség testvériség és szabadság szent lelke által felvilágosulható balkáni fajok, mint szintén mindmennyi áldozatkonzok véres karnai közül kisikolhassanak: megtámadá áldozatát, halálos irtó csapást mérvén az állam alkotó nemzetre. — És átok, és örök gyalázat e népgyilkosra tevé merényletét, azon vakmerően hazudott ürügy alatt, miszerint ő, a kérlelhetlen zsarnok, fajrokonoknak szabadságot, — ő, a nagy nemzet bakója, népeknek új életet, ő az istentelen szakadár főnök, az istenség fogalmát megbecstelelítő moloch, — keresztényeknek üdvöt adni akar

Soha emberszörny a Neróktól a Genserichékig, — ismétlem — ily vadságot nem merényelt még, soha tömeg a durva vandalizmus bélyegét annyira az állatiasságtól eltorzult arczulatára rásüttetni nem engedé, mint a mai keleti rablógyilkos merénylet haramia intézője, mint a pánszláv-oláh hordák törpe bandái, kik egy részeg despota által faj gyűlöletük felkorbácsolt dühében százezrenként hurczoltatják magukat vérmezőre, hazudott czimeken.

Oh istentelen állatsereglet! Kérdezd meg magadat — mielőtt áttennéd a talajt megferőztető lábaidat a Balkánok szent téreire — valjon miért élsz? Vau-e neked, kit boldogítani, szabadítani vélsz boldogságod, szabadságod égen földön több, mint mennyit lelked üdve és anyagod parányai felett vad korlátlansággal rendelkező, buta fogalmad szerint szentesített Molochod, koldus adománykép, nyomorult számodra körvonaloz? Nézz körül s nem fogsz lelmi más államokban élő fajrokonaid közt csak egyet sem, oly mesterségesen megnyomorított, el-

ket, a melyikben arról a kormányról, a melynek kenyerét ették és a melynek nótáját olyan szépen tudták füttyölni — lehuztak hazafiságot, becsületet, azért az egypár forintért, a mit megint az ellenzéki lapok cassája fizetett ki nekik. Sokszor megesett, hogy egy ugyanazon napon egy ugyanazon embertől egy ellenzéki és egy kormánypárti lapban jött vezércikk, az egyik a kormány mellett, a másik a kormány — ellen.

Te pedig ott a vidéken szidtdad azt a kötni valót, a ki a kormányt védelmezi, és egekbe emeltd azt a másikat, a ki támadja és nem tudtd, hogy a kit szidsz és a kit megdicsérsz, egy és ugyanazon ember.

A Deák-párt politikai erkölestana megtürte az ilyeneket, s ma ezektől a köpeny-forgató harázdá billegtetőktől olvasol keményebbnél keményebb támadásokat az — elvfeladó Tisza ellen.

És csodálatos! Te hiszel nekik, és ők — nem hisznek maguknak.

* *

Gyönyörködtél a II-ik Kákay Aranyos politikai tanulmányában. Elképzelted magadnak, hogy az az ember, a ki Tisza Kálmánt minden oldalról így mutatja be teneked, mennyire ismeri a miniszterelnököt; mennyire szivén fekszik

neki a haza sorsa és a — te érdeked, én édes nemzetem.

Elfogyasztottála könyvéből három egész kiadást. Hiszen olyan szépen van megírva, hogy azt tekinted a te ellenzéki politikád bibliájának. II-ik Kákay Aranyost pedig olybá nézed, mint a ki maga az elvszilárdság és a politika megtestestetett következetessége.

Joggal, mert a politikai erkölcsök tanát annyi szigorral hirdeti; a miniszterelnököt úgy megtudja leckéztetni „példátlan“ cynismusáért hogy el kell hinned, mikép II-ik Kákay Aranyos személye felül áll a politikai erkölcstelenségen, Hogy ő az önzés, szédelgés és elfeladások egymást kergető áramlataitól sérthetetlen.

A hit boldogit. És bocsássanak meg nekem, ha boldogságukat kénytelen vagyok megzavarni. De éppen egy visitkártya fekszik asztalomon és erről a visitkártyáról eszembe jut egy másik visitkártya története.

Halják csak.

*
* *
*

II-ik Kákay Aranyos tagja volt a sajtó osztálynak, s ugyanakkor belmunkatársa egy ellenzéki lap szerkesztőségének, a mi a Deák-párt idejében másként nem is történhetett. — Azután oszlopa lett egy kormánypárti lapnak

nek. Ma, s még inkább jövőben hódítani országokat, nemzeteket csak szellemi, csak állami institutiók fölényével lehet. A fegyverek eme varázs nemét pedig a franczia nemzet birja és forgatja, eltérőleg a „vér és vas“ és „kancsukák“ bajnokaitól.

„*Gallia sorsának vér könnye fizette meg, hogy szava nem volt szent*“, s az európai nemzetek egyik legdicsőbbikét, az orosz bakó által feldaraboltatni engedé; Gallia sorsának kínos vérkönnyei fizethetnék meg egykor szintén, ha ugyanazon bakó csupásai alatt engedné elhullani a dicső nemzetek azon másikat, melynek fényesen megmutatott hatalmas erejét ép úgy szükségli Európa egyensulya keleten, mint az európai diktaturát birtokló hatalmas, Sedán előtti épségében viruló Franciaországot nyugaton.

A zászlót, melyre a franczia nemzet a humanismus nevében arany betűkkel vési fel Lengyelország visszaállításának és a kelet sérthetlenségének szent ígét, a nemzetek tenger árja fogja körül hullámozni s nagy lesz a megtorlás, mely egyszerre sújtja a pangermanismus és pánszlávizmus gyalázatos politikai sáfárkodásait.

Bővebb megvilágítására annak, hogy mennyire általános a meggyőződés, miszerint a keleti kérdés végleges megoldásához a kulcs Lengyelország visszaállítása, s jelzésére egyszermiut a nemes Lengyel nemzet — az ujkor ezen általános részvétet érdemlő Protheusa — jogosult aspiratióinak, a Lengyelek három történelmi okmány becsével biró feliratát ide iktatom.

Az egyik, melyet a „*Fehér sas egyeslet*“ Abdul Hamid szultánhoz intézett, azt mondja:

„Felség! Mi, elárvult lengyelek felsőgedet alázatosan kérjük, hogy fogadja el rokonszenyvünket azon jóakarata alkalmából, midőn felséged és alattvalói saját területe védelméért a muszka rablóvággyal küzdeni kénytelenek.

Mi, kik felségedhez felirunk és nemzetet képviselünk 105 év óta a muszkák zsarnokságának, bosszujának és árulásának vagyunk áldozatai. Nincs még egy példa reá, hogy egy igazágtalan és semmi által sem igazolható nemzeti tüntetés minő a muszkáé, a világtörténelmet valaha meggyalázta volna.

Több egy századnál, hogy Lengyelországban a muszka-

uralom gyilkosság, rablás, lopás és erőszakoskodás által van jelezve.

Mi lengyelek erősen hisszük, hogy a mindenható a török nemzetet eszközül választá, hogy ez elviselhetetlen és megvetendő muszkauralmat megsemmisítse — és midőn a rokonszenvről, melyről felséged elődei több bizonytságot adtak, meggyőződésünket fejezzük ki, a legforróbb szerencsekivánatokat intézzük felségedhez és a hős török nemzethez is, és meg vagyunk győződve, hogy a hős török katonák győzelemteljesen fogják visszaverni az istentelen és bűnös nép támadását.

Az élénk érdeklődés, mellyel a jelen háboru és végeredménye iránt viseltetünk azáltal is indokoltatik, hogy meg vagyunk győződve, miszerint felséged, ha egyszer közös halálos ellenségünket sikerült letiporni, nemzetünk jogai és szabadságainak visszaadásáról is gondoskodni fog.

(Következnek az aláírások.)

A másik több ezer aláírással *nagy számüzöttünkhez* intézve imez:

Uram! A magyar nemzethez intézett és annak érzelmeit és nézeteit tolmácsoló őszinte leveleiddben többször meleg rokonszenvvel emlékeztél meg szerencsétlen hazánkról, és annak kiváló ámbár fölosztása óta csak morális állásáról Europa internationalis rendszerében. Ez év aug. 30-ról kelt leveledben nem szoritkoztál arra, hogy nemzetünket teljes igazságban részesítsed, és kifejezést adj érzelmeidnek sorsa iránt, hanem arra is hivatkoztál, hogy csak Lengyelország helyreállítása által lehetséges a keleti kérdés végleges megoldása, mely keleten egyedül eredményezheti az emberiség érdekeinek biztosítását.

Államférfiai nézeteid, visszhangja a meggyőződésnek, melyet a lengyel nemzet majdnem egy század óta szívében táplál. Nemzetünk e meggyőződése már önmagában politikai hatalom, melyet minden esetre megfelelő szerep illet meg. Tehát nemcsak háladatosságból adózunk neked hódolatunkkal oly módon, mint az jelen körülményeink közt lehetséges; sőt nyilvános kötelességünknek valljuk ünnepélyes

kijelentését annak, hogy Te a magyarokhoz intézett nyilatkozataidban a szerepet illetőleg, melynek hazánkat a keleti kérdésben és Európa nemzetközi viszonyaiban megilletnie kell, szószólója lettél a lengyel nemzet szívében rejlő meggyőződéseknek, óramutatójává a lengyel nemzet életének, reánk és az európai társadalomra nézve végzetes pillanatban.

De még többet mondunk. Megszokván nyilatkozataidban a politikai kifejezéseket a magyar nemzet belső meggyőződésének tekinteni, elismerjük, hogy ez utolsó nyilatkozatod új kötelékké leszen a két testvérnemzet között, sőt talán kiindulási pontjává az új, mind a kettőjükre nézve üdvös korszaknak. Századok óta mind a kettőnek hivatása, hogy nemzetiségük és államiságuk összeségével tényezőket alkossanak Európa keletén a civilisatio szent érdekében.

Uram! Ha polgártársaid irataidban kifejtett és hazánkra vonatkozó nézeteidet kiváló erényeikkel támogatásban részesítik, és ha e meggyőződésöknek politikai életükben következetesen hódolnak és azoknak a nemzeti akarat jellegét kölcsönzik, akkor nem kételkedünk, hogy a bennünket jelenben csak esetleg egyesítő nemzetközi rendszer meg fogja változtatni természetét, új életre fog ébredni az, és mindenekelőtt jövőnk tényezőjévé, a gondviselés eszközévé, az emberiség fölséges érdekeinek ótalmává leszen. Csak a czélnak egyesült erővel, a két nemzet solidáritásával sikerült elérése után nyomható össze az orosz boa constrictor fölszabadult karjaink által, a pánszláv polyp egészséges nedvek hiánya miatt csak azután fog leesni egészséges testünkről. Magyarországból átharsanó ily értelmű minden szó hatalmas visszhangra fog találni a lengyel tartományokban, a magyarok által a két nemzet solidaritása felé tett minden lépés siettetni fogja a kölcsönös fölszabadulást, és Uram! még a komor felhők mögül is, melyek világos tekinteted elhomályosítják, ki fog sütni a nap, mely a közel diadal láttára ismét föleleveníti szívünket és megvilágítja magasztos nemzeti céljainkhoz vezető utunkat.

Fogadd sok ezernyi kifejezését tiszteletünknek, mellyel történelmi magas állásodnak adózunk; kifejezését a nemzet háladatosságának, melynek érdemeit méltányoltad, melynek életképességében bizol. Hassa át szívünk érzelme a te magas

közvetítésed folytán a magyar nemzet szívéit is, felelet gyanánt a fölhívásra, mellyel Lengyelországot a történelmi események terére szólítottad, felszólítás gyanánt Lengyelország és az emberiség szent érdekei őltalmának nevében, a közös munkára. Az emberiség szent érdekében kifejtendő erőfeszítésünk órája itt van. Te figyelmeztetted arra felejtetlen irataidban a végre, hogy sorsunk a mi kezeinkben maradjon, és isten segítségével kezeinkben is marad, ha a két nemzet akarata és solidaritása nem fog hiányozni.

Végre a harmadikat *Goluchowszky Arthur* gróf a galicziai tartománygyűlés bezárása után Ausztria-magyarország külügyérehez intézte, a mint következik:

„A lengyel kérdés kétségkívül egyike a leghatalmasabb politikai motoroknak a jelenlegi bonyodalmakban, s főleg Ausztriának kell ezt komolyan fontolóra vennie. S mégis ez a kérdés az, melyet a legnagyobb gonddal kikerülnék, sőt a lengyeleknek minden, még legloyalisabb nyilvánítását is szigoruan elnyomják, mintha azon veszélyek egyikét képeznék, melyek az osztrák-magyar monarchiát fenyegetik. Pedig másutt kell keresni a valódi veszélyeket.

Ausztria kénytelen lévén szövetségese lenni két hatalmas szomszédnak, nem épen megnyugtató helyzetben van. Eltekintve a történelem leczkétől, egy tekintet az orosz és porosz lapokba elég kellene hogy legyen arra, mikép meguyissa szemeit azoknak, a kik makacsul lecsukva tartják.

Ausztriának jut ma a főszerep, s ha ezt kellőleg föl tudja fogni, nem lesz híján a szövetségeseeknek. Megnyerni Ausztria jóakarátát: ennek életbe vágó kérdésnek kellene lenni Oroszországra és Poroszországra nézve, s mégis azt látjuk, hogy a muszka és porosz sajtó mily arcátlanul beszél róla folyvást. „Törökország után Ausztria!“ kiált föl nyiltan a *Golosz*, éppen azon pillanatban, midőn Ausztriának egyetlen szava elegendő volna arra, hogy Oroszországot úgy mint Poroszországot a legnagyobb zavarba döntse. De mit fog még mondani, ha Oroszország győzelmes lesz!

A kérdésben levő hatalmaknak most csak ellenségeik

vannak Európában, melyek rájuk hárítják a felelősségét a jelen helyzet bizonytalanságáért, mely ha tovább tart, kikerülhetetlenné teszi az általános közgazdasági tönköt. Az óriási hadseregek, melyek az államok minden életforrását elnyelik, csak a két hatalom politikájának következménye. Azért ellenségeiknek közepette egészen elszigetelve maradnának, ha Ausztria ráadná magát egy szó kimondására, melyet saját érdeke sugall, és nem övék.

Mostantól kezdve, a nélkül pedig, hogy kiejtené Lengyelország nevét, úgy tűnhetnék föl Ausztria mint Európa ítélő-birája. Azonban, hogy megteremtse az állapotok állandó rendjét, Lengyelország visszaállítása a legbiztosabb eszköz gyanánt tűnik fel előttünk. Ausztriának csak akkor lenne természetes, következésképen csalhatatlan szövetségese. Hogy Lengyelország sohasem lehetne sem Oroszország sem Poroszország szövetségesevé, az nyilvánvaló igazság; sőt még az is bizonyos, hogy Lengyelország nem válhatna el Ausztriától, ez pedig megfosztatván a fölszabadított Lengyelország támaszától, visszaesnék ismét két hatalmas szomszédjától való függésbe.

A mi minket lengyeleket illet, mi bizonyára nem találhatnánk alkalmasabb dynástiát, mely még szorosabban fűzhetné a két állam természetes kötelekeit, mint a Habsburgok dynastiája. Már pedig ez a combinatio sokkal több előnnyel kecsegteti az osztrák birodalmat, hogy ne ingadozzék. Magyarország minden esetre elfogadná a monarchia consolidációjának legbizonyosabb eszközét, és ez a combinatio legfőlebb a csehnek nem tetszésével találkozhatnék, és a németekével, kik a germán érdekeket a poroszoknak aldozzák föl.

Végig tomboltak már a jóllét virágzó térein a „*vér és vas*” — uralom ádáz bérencz hordái. Elég későn bár, de rövid szünetre a humanismus fenyítő szózatára bűnös meghunyászkodással hullottak hüvelyekbe a fékvesztett dölyf gyilkos fegyverei. A „*sírás-rívás és fogak csikorgatása pokoli zaját ünnepléses csend váltá fel*”, mint szokott lenni, midőn égbe kiáltó bűn letárgyalása után, visszavonulva magába és paragrafjaiba mélyed az igazság bírói khorusa, hogy a bűnhöz képest sujtsa rövid idő multán a gonoszt. — Kebleink pillanatra szabadultak az igazság feletti kétségbe esés szorongatásaitól, elménket

elfogulatlan higadtság szállja meg, hogy megítélhesstük, valjon mik lehetnének helyes teendői az észak gonosz szellemétől meggyalázott, kihivott igazságos európai hatalmak és nemzetek forumának.

Háboru talán? Európai, világháboru? Humanus kebel ohajthatná-e ezt, ha nem oly mérhetlen volna a bűn, minőt csak ily büntetés sujthat megközelítőleg? — A háboru az ördög, a pokol fogalma; háborgó, lázadó angyalokat kelle képzenie az agy rémes vonaglásainak, hogy megteremtessék az ördögök serege, a pokol; — istentelen, a humanismus elleni merénylet ez mindenkor, hacsak nem a jogos övédelem, a méltó megtorlás harcza.

Ámde ma ez a viszony.

A jégbarlangjaiban magát megvívhatlannak kérkedő, mamuthmaradvány ellen kér megtorlást az igazság, a humanismus sárba tiport geniusa; követel háborut, melyre: „isten sirja reszkessen meg a szent houban, háborut, melyhez legyen: „a nyűtvonóból is bot“ ezen illő eszközevel sujtandók, a világ történelemben eddig páratlanul álló gonosztevőt akkor, midőn nemzetek gyilkolására jeges odujából kivonult, és ott, hol százezerek ártatlan vére a testvér-, anya-apagyilkos fejére, a nemzet hóhérra bosszút esd a részre hajlatlan istenség szent trónja előtt.

Igy, csak így lehető a „keleti kérdés“ végleges megoldása; s valjon nem e békés uton? Igen. Dicső II. Sándor czárra parancsolt oly béke által, mely szabadítsa fel a Lengyel nemzetet, mondja ki az Ottomanbirodalom területi sérthetlenségét, — mely adja értésére a zsarnoknak, ki egy nyomorult féregnek életet adni nem képes, miszerint: „hadi sarczot“, oly háboruért, mely állati vadságból indult ki, és hatalmi tulkapással százezer életet oltott el, csak a pokol fejedelme fog majd adományozni. Így kedvök vétetnek a nemes Romanowoknak — akarja nem akarja a humanus világ — időnként keleti kérdést csinálni.

Sajátos észjárás mondja tán a mai vér és vaskorszak politikusa. Lehet, hogy az, ámde aligha ily eljárás a háboruk dühöngéseiben gyönyört lelő koronás vadállatok béke iszonyát gyökeresen nem orvosolná.

VIII.

Rövid visszapillantás. Néhány szó a magyar nemzethez különösen. Néhány szó a nemzettest alkatrészeit képező nemzetiségekhez.

Rövid visszapillantást téve röpiratom irányeszméire, igyekeztem kimutatni, miszerint: az északi kényúr keleti űzelmét más czim meg nem illetheti mint *merénylet egy az európai szerepre hivatott jogosult és érdemes történelmi nagy nemzet élete, vagyona ellen*; — hatalmi tulkapás, hatalommal visszaélés, hódítás vágy ez, minek bűnös indoka nem egyéb: mint a Romanowok jogot, igazságot és emberiséget nem ismerő nagyzási hagyományos politikája. — Diadallal vagy kárpótlással haza térni engedni a merénylet, nem lenne kevesebb Európa hatalmai részéről, mint *szenesítése oly birói ítéletnek, mi által, az uton álló rablógyilkos azon megsérüléseért, melyet ez, a megtámadott önvédelmi küzdelmeinél kapott, sérelmi kárpótlás szavaztatnék meg.*

Tovább kimutatni volt törekvésem a természetes viszonyt, minek előhaladott korunk emberiségi fogalmai szerint államfők, kormányhatalmak és alattvalók közt léteznie kell: — ha azt akarjuk, hogy a világrend, a világ maga össze ne omoljék; e viszonyban gyökerezik a *nemzetek joga s kötelessége, megkövetelni kormányaiaktól azt, képessé tenni ezeket arra, hogy az emberiség ellen merénylett eme rémtettek, a humanismus nevében, érdemlett megbüntetéssel sújtsák.*

Történelmi adatokkal törekedtem továbbá megvilágosítani, miszerint: a „keleti kérdést“ Romanov Péter kigondolta, II-ik Katalin ledér kegyenczei azt a dynastia öröklet, megrögzött politikai monomaniájává tették, *mely hódítási dühkör veszélyes*

kitörése stadiumába a szerencsétlen Lengyelország meggyilkolásánál lépett, azóta folyvást szedvén véres áldozatait s fenyegetvén Európa nemzeteit.

Iparkodtam meggyőzni olvasóimat arról, miszerint ilyen hatalmi üzelmek, ily zsarnoki vakmerő játékok nemzetek életével, vagyonával korunkban semmi szín alatt, akár vallási akár faji szempontokból meg nem engedhetők, azon egyszerű oknál fogva nem, *mert ezek a személyes és politikai ököljog uralmához vetnének vissza.*

Idézetekkel mutattam meg, mikép a mai keleti vandálistmust, — felidézői a „vér és vas“ és kancsukák hiveinek kivételével, — ugy az összes polgárisult Európa mint monarchiánk már eredetében ellenezte; istentelen jelenetei fölötti mély megbotránkozásának ismételt kifejezéseit adta.

Ma a telhetetlen északi kapzsiság oda vitte a türelmes, a hiszékeny Európát, miszerint ez több rendbeli érdekeit sértve látván nem késhetik most már a kontinens, az emberiség, az igazság, a jog elleni utánozhatlanul rettentő bűnnek ép oly rettentő megtorlására, egy egységes kérlelhetlen bírói forummá megalakulni, mely a most már egész gyalázatos meztelességében világ előtt álló kérdés végleges megoldására, hivatva lesz az újjászületett Ottománbirodalom sérthetetlenségét kimondani és megvédeni, Lengyelországot visszaállítani.

Végiteletszerű napoknak kell bekövetkezniök. A paradicsomot ígérő de gehennát adó Antikrisztusok felütötték Medusa fejeiket; az áruló Judások istentelen hordái, — a megváltás tudvét alkotmányában hirdető nemzetre törtek, névtelen félisteneit az északi golgotára hurzolták s megsztván leköpdösött, összetört, vérző testeikről letépett ruháikat, megosztzkodni akarnak birtokukon is. Európa humanus nemzeteihez a világhöles szavaival kiáltok: *vigyázzatok és imádkozzatok, nehogy kísértetbe jussatok.* — Ébren legyünk, kivált mi Ausztria-Magyarország! Ne aludjunk, de sokat, igen sokat cselekedjünk legkivált mi — a megszabadítás a megváltás nagy munkájáért vérző dicső nemzet vérrokonai — magyarok!

Sokat szenvedtünk jó magyar nemzetem! Ezer éve annak, hogy hatalmunk, erkölcsi erőnk fölényével az erőtlenül csa-

tangoló fajok felett itt a Kárpátok ölen Magyarnemzetet és hazát alkottunk, óriások ellen, tatár, török ellen vívtunk százados harcokat, a helyett hogy méltó testvérekként ölelendettük egymást. Idegen, — nemes fajunk erkölceit, aspiratióit méltányolni és megérteni nem tudó érdekeknek s hatalmi üzelmeknek is voltunk nem egyszer áldozatai. — Hálátlan férgek, — kik a magyar államinstitutiók áldásos árányában hiztak fel, nem egy ízben marczaugolták az édes anya, az alkotó nemzet izmos testét, apa- és testvérgyilkosságra fajulván idegen, ismeretlen vagy gonosz czélszatokért; de ezen hatalmas, rénygazdag haza és nemzet él mégis és virul ezer éven át: „*S nem veszhet el míg az ezüst Dunának nagy tükörén egy honfi szem pihen, Magyar lakik a parton s a hazának csak egy romlatlan hű fia leszen.*“

Én nem féltém e nemzetet, ismét mondom, sem ádáz szét — vagy visszavonástól, sem a reactió bérenczeitől, nem az észak megalázott kísértetétől sem; ámde remegek a gondolatától, hogy nemzetemről — épen akkor, midőn uj ezer éves életének kell megvetnie rendületlen alapját — a történelem rettenetes bünt fog feljegyezni; azon bűnös mulasztást, mikép akkor, a midőn vérebekként marczaugolák a testvér délczeg testét és onták a vérével rokon nemes vért — erejét latba vetni merev apathiával késedelmezett; holott minden Török, ki védelmi viadalában elbukik saját épségünk megcsontatása.

Vagy megtörik az egyesült turáni fajok közös halálos ellentük nagyra látó dolyfét s megvetik uj dicsőbb ezredéves életük alapját, vagy ha a sors könyvében úgy áll: ám jöjjön a nagyszerű halál, ám vérezzék el e nemzet, de inkább ma, egytt a dicső testvérrel, mint később, akkor midőn: „*a sirt, hol nemzet sülyed el*“ még csak a haldokló testvér végső ölése sem könyithetné. — *Hulljon e két nemzet ugyanazon hóhér csapásai alatt egy közös sirba ha kell, ámde a történelem ne írja meg e nemzetről, hogy hálátlan volt, azon haza iránt, melynek keblén legjobbjaink, száműzöttjeink otthont és békés sirt lelének századok óta.*

Fel tehát magyar nemzet! harczra hívtak ki a külső bujtogatók, véres harczra a belső felbujtottak. *Lengjen Árpád*

és szent István háromszine ott a nagy próféta zászló mellett, villogjon az ősi véres kard a gyilkos szédelő feje felett, ki ma testvérünket, holnap Atilla és Álmos nemzetét tör kiirtani a nemzetek sorából.

Nyujsunk testvéri jobbot a tévelygő nemzetiségeknek, bocsássuk meg tévelygéseiket, hisz: „szivök nem tudja mit mivel.“ Világosítsuk fel a közös veszélyről, szólítsuk fel a közös ellenség a zsarnokság ellen, a szabad az alkotmányos haza és trón védelmére. Emeljük fel őket most is — mint tettük mindenkor — testvéri keblünkre oly lévvel, mint a minő kérelhetlen igazságos érzettel sujtsuk le a jámbor népek demagógjait s ezek megvásárolóit, hogy legyen: „összhangzás a különféleségekben“ oly dicső, mint az a természet nagy, örök könyvében megírva s a népek messiása által hirdetve van.

És ti jámbor nemzetiségek! nem látjátok be azt, hogy lelketlen bujtogatóitok legtöbbet tinektek árthatnak? — Nem-e a magyar nemzet volt mindenkor az, ki megvédve erős karokkal a közös édes anyát, megvédé ennek keblén tüzhelyeiteket is. Akarhatjátok-e ismeretlen érdekekért vér és lángtengerbe boríttatni a mindnyájunkat áldásaival elhalmazó közös édes hazát? — Ha ezt akarjátok — elfogtok tiportatni épen azok által kikért ma rajongtok, de a magyar nemzet élni, virulni fog uj ezreken át.

A magyar nem kérelmezi, — de testvéri lévvel fogadja baráti jobbotokat; nem féli, de kérelhetlenül megtudta mindenkor büntetni s fogja tudni ma is sujtani az állam centrifugalis elemek államrendbontó merényleteiket. Avagy mi zavartatja boldogságtokat itthon? Nem vagytok-e az alkotmányos hazának mindenben egyenjogú, önrendelkezési jogot bíró, szabad polgárai ép ugy mint a magyar? Nincs e nyitva előttek is a köztér ép ugy — s tán fajunk lovagias előzékenységénél fogva még inkább — mint a magyar elemek előtt felküzdhetni az állampolgári legfényesebb polczokra? S mind ezért fiaitok százai, kiket magyar segély emel magas jóllétre, — s kikre ujjal mutathatnék, — mivel viszonz? Szétvonással, hazaellenes rajongással! Ám legyetek muszkák vagy dákórománok, szabad a választás; de akkor hagyjátok el a hazát; itt „a Kárpátoktól le az aldunáig“ magyar a nemzet

s csak ezen nemzet érdekeiért buzgók lehetnek a hazának jogosult polgárai nyelvi, vallási tekintetek nélkül.

Nagy események érlelik meg a nemzeteket; sokat tanulhatunk korunk zajos napjaiban, de mindenek felett a búrkus és moszkov civilisatoroktól megtanulhattuk azt, mikép kelljen az egységes állam eszmeért államközpontfutó elemeket kérlelhetlenül elsöpörni. Akarjátok e nyomorult népbujtogatók, hogy a magyar állam hatalom is kövesse azok nyomdokait, kikért részegségtekben botor butasággal rajongtok? — Ám ha ezt keresitek, bizony mondom megfogjátok találni.

Hát a *trialisták* a „három egy királyság“ messzelátó apostolai mire törekszenek?! . . Önálló királyságra tán, moszkov hercezegecske lapos sapkája alatt? Valjon tudják-e ezen sirályai a nagy délszláv birodalomnak mit tesz: „sokat akar a szarka, de nem bírja a farka.“ Király és korona külön, oly földarabocskáznak, melynek háztartási kiadásait az anya állam ma is évenként százazrekkel kell megtoldja, nem kis feladat, nem kivált oly firmák alatt, kik a magyarok szokásaitól eltérőleg elvenni igen, de adni vajmi kevésbé hajlandók. Vagy tán a ráczok avagy czernagoráczok fényes trónjainak dicssugáraiban óhajtanak tündökölni? Kisértsék meg, a magyar állam nem fogja irigyelni nagyságukat, hatalmukat, — mihez ez irányban eljuthatni fognak.

Bizony bizony jó népei szent István koronájának sokat tapasztaltunk együtt, *de vajmi keveset tanult birodalmunk némely töredéke.* Szűnjünk meg valahára, „*marni egymást szennyes konczokért,*“ mert nincs messze a kísértet; itt teremhetnek a nem hívott nem várt medvék, — mikép a vértől párolgó Bulgáriában — és Isten csodája lesz, ha édes hazánk csak egy nemzetisége is feumaradhat mai egyedi jellegében, szabadságában.

És most Isten velünk, vajha egy rövid boldogabb viszontlátásig! mi csak is édes miudnyájunktól fog függni minden időben.

JEGYZETEK. Idézetek.

¹⁾ Szent Lukács evangelista. XX. rész, 25. vers.

²⁾ Mózes a Babeltorony építéséről elmélkedvén, I. könyv. XI. rész. 7. és 8. versében így beszélteti Jehovát: „*No azért szálljunk alá és veszítsük eszét ott az ő nyelveknek: hogy egymásnak beszédét meg ne értsék.*“ — Ebből a biblicusok azt következtetik, mikép isten az emberek nyelvét bosszúból zavarta össze, azon nagyravágyásért: mert ők az egekig érő tornyot építeni akarták. — Ily észjáráshoz a XIX-ik században nem kell commentár.

³⁾ A mindenható szibériai csárok felett a történelem rég kimondotta ítéletét: miszerint ezek a világ legnagyobb zsarnokai. Ma a csárok az egyedüli zsarnokok Európában. Kisérteties butaság kell tehát ahhoz, hogy a ma már alkotmányos ottomán monarcháról valaki úgy szólhasson, mint szólt a „*Novoje Vremya*“ moszkov lap, mondván: „Az emberi érzelmet súlyos békefeltételek már azért sem sérthetik meg, mert mi rokon földön vagyunk, (t. i. Bulgáriában) s az ottani lakosok többségének szabadságot hozunk: ajándéknak. A felszabadítás oltárára hozott áldozatokban nagylelkűség lehet határtalan, de az ellenség kénytelen legyen kemény feltételeket hallani. — *Vegyétek el a zsarnokságtól eszközeit s a zsarnokság Konstantinápolyban lakó képviselője tetteleg hajoljék meg Muszkaország ereje előtt.*

⁴⁾ Midőn a zsarnokság Lengyelországot felosztani jónak látta, egy sugalmazott iratban Orosz- és Poroszországban azon hivatalos hazugság terjesztetett, miszerint: „Lengyelország a „*Jakobinismus (ma socialdemocratismus) fészke*“ A török állam feldarabolását célzó is gondoskodtak hasonló szemtelen hazugságokról, s a szintén Orosz- és Poroszországban terjesztett röpiratban: „*Hinaus mit den Türken aus Europa*“ a nemes Töröknemzetre minden gondolhatót ráhazudnak; és hogy egyéb hatalmakat is annál könnyebben tévutra vezessenek s a felosztás eszméjének megnyerjenek, több államnak s ezek

közt nekünk, boldog magyaroknak is ígérnek egy-egy darab Törökországot. Ez utóbbi adományozását a röpiratnak a „*St.-Petersburgskija Viedomosti*“ igen természetesen nem helyeseli, mondván: „*Hát Boszniát és Hercegovinát szerző a magyaroknak dobja zsákmányul, csak azért: mert ezek kedvelik azon barbárokat, kiket a röpirat Európából való kiűzetésre ítelt?*“

Hogy a magyaroknak nem kell a kínált osztralék, eziránt nyugodtan álmadozhatik a nemes moszkov szerkesztő; — a magyaroknak csak az ottoman nemzet jó szomszédsága kell s ezért fognak is mindent megtenni. Ma nem élünk Lengyelország felosztásának idejében s hivatalos mézes madzagért, melynek másik vége meggyilkoltatásunkra célzó méreggel van bevonva, öntudatos nemzetünk tévutra szédítettetni hagyni magát nem fogja. Nem éreketlen jelezni itt Bismárck február 19-ki, tehát legújabb nyilatkozatát a Lengyelekről: Konieranszky a minister beszéde után, Lengyelország sorsának a congressuson leendő tekintetbe vételét ajánlván, erre a vasember így válaszolt: „*Legjobb lenne ha egyszer megengednék, hogy Konieranszky választó kerületét Bebel ur (socialdemocrata) kormányozná; így meglehetne ismerni, hogy mi rejlik a socialdemocratiában.*“

Sajátságos a gyakorlat ezen körül tekintő emberétől, hogy még ma is hiszi, mikép a világ holmi esattanós frázisokkal tévutra vezethető még ma is a lengyelek sorsa iránt. — A lengyelek kérdése sokkal jogosultabb, semmint annak megoldása továbbra is elődázható lenne, s e szempontból itt van az idő, hogy a népeket síreni hangokkal zátonyra vagy örvénybe sodró Bismárckiadáknak már egyszer vételessé s a „*vér és vas*“ politikája a: „*fiat iustitia aut pereat mundus,*“ politikának adjon helyet. — Annak jelzésére különben, hogy mit nem akar Bismárck ur, nem éreketlen tudni mit is akar hát az az ördögnek festett social-democratia? Ennek törekvése nem több nem kevesebb, mint: a hadseregek leszállítása, a személyi zsarnokságok tulkapásainak korlátozása, nemzetközi intézmények által a világbéke fogalmának előkészítése, hogy ekkép az ipar, a kereskedelem, a művészet, az anyagi jóllét azon magas fokra emelhető legyen, a midőn minden egyes ember előtt tér nyíljenk letfeltételeit könnyebb móddal megszerezhetni és kikapadhatlan forrásokból meríthetni. — Ezek azok tehát, miket Bismárck ur nem akar s a miért a congressuson szerinte Lengyelországra gondolni nem lehet, lévén ez, az ilyen eszméknek kárhözatos fészke!

⁵⁾ Arra, hogy a nemes czár s vele a panslavizmus menyire lelkükön viselik az emberiség, a „*a keresztények sorsának javítását*“ eklatans példa *Lengyelország siralmas sorsa*; de illusztrálja ezt az oláhok állapota is, kik azért, mert a nagy

Moszkovnemzetet kihúzták Plevna sarából, jutalmul nyerték Bessarábia elidegenítését. És a tarkábbnál tarkább tervek, mik törökország feldarabolására, Konstantinápolynak moszkov fő- és kikötővárossá tételére vonatkoznak, szintén beilleszthetők moszkov izlés szerint a „keresztények sorsának javítását“ czélzó programmba? S ki tudhatná, valjon ezen népboldogítók nem vették-e fel programjukba méltó válfajuk, a Cseh „*Narodny Listy*“ eme humanus intését is: „*Döfje Muszkaország kardját a török zsarnokok szívébe, s az ozmán barbar népet Konstantinápoly utcáin mészárolja le.*“

Szerencsétlen pánszláv sötétség, mikor fog virradni rád, az emberies fogalmak áldó napja?! —

Érdekes a moszkov szabadítók nyilatkozata, felszabadított kegyenczeikről is: „*A bolgárok — mondják ma már a boldogító muszkák — tudatlan vérengző nép, vad szokásokkal és nem érdemelték meg a Muszkaország által hozott áldozatokat, melyeket felfogni sem képesek.*“

Na de hadd lássanak a vakok, lássák meg — mikép szokott boldogítani az északi monstrum.

⁶⁾ A magyar nemzet mindenkor megtudta érteni a kor intő szózatát. Ugy lelkesült a keresztes hadak: mint a reformatio vagy a józan demokratia eszméjeért. A kor intő szavára kimondotta a zsidó emancipatiót s ki fogja mondani a kereszt-hitvallásnak és a Mózes-hittek közti összeházasodás lehetőségét is. És sajátos, hogy ezen ruganyos jellemű nemzet fiai közt is találtak még a zsidóságnak, a zsidó emancipációnak ellenségei. Ám de kik ezek? rámutatok. — Van ma a magyar nemzetnek egy szerencsétlen osztálya, a kik ipart üzni szegyenlenek, állításuk szerint ők uraknak születvén; tudományt nem szereznek, mert ennek nagyok anyagi és erkölcsi áldozatai, birtokaikat elfecsérelték, mert az urhatnámkodás, csak is ezt vonhatta maga után. Ezek a régen ugynevezett kis nemesség ma proletariatus tisztelet a kevés kivételeknek, kik minden bajaik forrásának a zsidóságot, az ezek által képviselt uzsorát vélik; pedig szerintem: *ha nincsenek szédelyő hazárdok, nincsenek kapzsi uzsorások sem.* Ezek nálunk a zsidó gyűlölők, de ezek kormány és haza gyűlölők is, mert bár hivatal képtelenek, még is hivatalt akarnak, s ne adjon pedig a kormány nekik konczot, szidják azt mint ha csak Bach ülne a kormány széke; ha pedig közbenjárók segélyeivel még is hivatalhoz jutnak, végeztetnek mint egy bizonyos katasztori biztos, kit megnevezni itt nem akarok — nejeikkel olyan munkálatokat, melyekre még a falusi kisbíró is ugyancsak forgatja szemét. — Nem egy ilyentől halottam: „*csak jönne már a muszka legalább, kapnánk tőle valami állomást.*“ Ezek mondom az emancipatio ellenségei, kiktől azonban nyugodt lehet a zsidóság, mert a

nemzet, mely őket, keblére emelte ezektől is megfogja és megtudja védeni úgy őket, mint a haza egyéb érdekeit is. — Különben is eltérőleg egyéb nemzetiségektől, — zsidó még soha sem volt hűtlen azon hazához és nemzethez, melynek ő magát alattvalójaként érezhette; nem érdemli tehát sem a gyűlöletet, sem a jogosulatlan üldöztetést.

⁷⁾ Nem féltém a török nemzetet. Az a nemzet, mely két év óta küzd a lázadókkal s egy szövetséges óriás invázióval; az a 6—8 milliónyi népszívet, mely száz milliós embertenger csapkodó hullámaival rendületlen szilárdsággal utalá vissza, az ár által pillanatra elborítható de el nem sodorható. A történész a nemzetről, mely egymaga az általános bellázadással, a kül invázió 13 hadseregével két éven át tudott küzdeni fényes diadalokkal, nem fogja azt mondhatni, hogy legyőztetett, hanem elismerendi mikép: nemzet soha szívósabb erkölcsi, és anyagi életerőről tanúságot nem tett, mint a török nemzet mai megpróbáltatásánál. *Törökországot lehet legyőzni, de nem megsemmisíteni, lehet megcsónkítani, de nem felosztani*, így szólt az angol első miniszter *Disraeli*. — Legyen nekünk is az jelszavunk „*s e jel alatt győzni fog*“ a török nemzet örök igaz ügye, melyel saját ügyünk van közvetlen kapcsolatban.

⁸⁾ Azok számára, kik a gyors fegyveres aktiót sürgették birodalmunk részéről, még pedig minden további számítás és a nélkül, hogy aláaknázott hazánkban kellő ellenaknákról gondoskodtak volna, hazai állapotinkról némely dolgokat ujemlékezetbe hozni itt czélszerűnek vélem. Ki ne emlékezne még-élenken az Erdélyrészi „*Cartille sateanului romanu*“ cikkére, mely hú magyar fordításban imez:

„Magyar kutyák! (catiele ungaresci). A magyar kutyák ugatják Romániát azért, mert ez a kötelekeket szétszakította, melyek őt a török császársághoz, — amazoknak barátjához — csatolta. Hm! miért ne, ha nekik jobban tetszik önálló urakká lenni, mintsem meghajolni és adót fizetni egy pimasz és ugri-füles fajnak, amelyenek a magyar mágnások ő nagyságai. Ő nagyságaiknak ugyanis az tetszett volna, hogy a románok kezeiket ölükbe rakják és román türelemmel túrják a gyilkolásokat, pusztításokat és rablásokat, melyeket a törökök kezdtek el és vittek végbe mindenütt, a hol csak román földre hatoltak be s ha már épen félték a vitéz és felvilágosodott (?) törököktől: a hegyek közé kellett volna visszahúzódniok, őseik vérén szerzett és megvédett hazájukat amazok barbár barátjainak engedvén át.

A magyar kutyák azt is ugatják, hogy Romania hadserege rongyos, kiéhezett, roppant gyáva és fegyverforgatásra képtelen.

Talán rongyosabb, kiéhezettebb és fegyverforgatásra kép-

telenebb, mint a magyar honvédek! A magyarok és magyarországi zsidók kivételével mindenki, ki Romania honvédségét ismeri, dicséri annak bátorságát, mellyel bármely ellenséggel szembeáll.

Ugassatok hát csak, ugassatok!

Ugyanazon kutyák azt esaholják továbbá, hogy a román kormány azoknak a romániai zsidóknak, kik a román sebesültek részére pénzt és tépést gyűjtöttek, azt mondta volna, hogy többet használnak az országnak, ha a magyarországi magyar zsidó hírlapokat megnyerik Románia részére s a szájukat betömik, hogy többet ne ugassák a román hadsereget és kormányt!

Oh, édes istenem, mintha bizony a románok a legkevésbé is törödnének a zsidó-magyar és magyar-zsidó csaholók ugatásával! Jól tudja a román, hogy kutya-ugatás — és így a magyar kutyáké is — nem hallszik meymországba. De elhallszik a magyar kormányig, mely a román sebesültek részére gyűjtést rendező bizottságokat feloszlatta s a megyék élén álló szolgálinak azt a parancsot adta, hogy szigoruan örködjenek, nehogy valaki engedetlenkedjék. Ime, hogy remegnek a bünösök még az árnyékuktól is!

És a nagyszebeni esküdtszék e cikk íróját Negrutiú Nikolajt és Wolf Frigvest, a cikk kinyomtatóját felmentette.

Hát a kraljevicei „*Primo-rák*“ (mi bizonyára ultimo is rák marad) a zágrábi népgyűlés alkalmából hozott: „*A magyarok Horvátországról*“ írott cikkében nem kormányaink tapintatos késedelmező politikájának ad-e igazat?

A magyar lapok mondja a „*rák*“ ezuttal sem hagytak fel azon „*durva és betyár tónussal*“, melyen egyáltalában a keleti eseményekről írni szoktak. Természetesen nekik nem tetszik, ha másnak velük ellenkező nézete van; de azonkívül ők a horvátokat holmi alárendelt fajnak tekintik, amely köszönje Istenének, hogy a magyar uralom alatt élhet. Különben helyesen van így, hogy a magyarok féltelenségüknek nem tudnak határt szabni; *legalább tán kigyógyulnak a horvátok s belátják, mily áldozatokat hoztak a magyarokkal való szövetségnek és egyetértésnek*. Különben tudják meg a magyarok, — úgy-mond tovább folytatva a *Makanec lapja*, — hogy a horvátok ezentul nem fognak Pestről engedelmet kérni, hogy miféle politikát kövessenek; majd oly politikát követnek a horvátok, amilyen az ő érdekeiknek megfelel. A magyarok abbéli kívánata, hogy a monarchia Törökország segítségére siessen, oly „*dőre és arczátlan*“, melyet a horvátoknak a leghatározottabban vissza kell utasítani. — A magyar fenyegetőzések hidegen hagynak bennünket; minket csak a magyar kívánatok keseritenek el, s bosszant azon ironia, amelylyel a magyar autonomiánkat védi. De mivel is fenyegetőznek a pesti urak, s

tulajdonkép kit fenyegetnek? Jőjjenek ide, mi készek vagyunk elfogadni a tusát az összes magyar állami erővel, (!) mely már száz helyütt is keresztül van lyukasztva, s száz helyütt is sebbel elborítva. A saját bajaik eltávolítására is gyengék már a magyarok, s még ők merészkednek fenyegetőzni, miután a verebek sem félnek már fenyegetéseiktől. *Várjatok csak, ti pesti urak, lesz még majd szükségték a horvátokra, akiket méltatlanul és vérzően megsértettetek erőszakos politikátok által!* Am tudni fogják a horvátok is a kölesönt visszaadni.

Nem mondhatná el egész keserűen a magyar nemzet e hűtlenekekre Julius Caesar szavait: „Tehát te is fiam Brutus!” mert ennél valóban brutalisabban maga az apa gyilkos Brutus sem járt el.

Még kézzelfoghatóbb megvilágítására hazai állapotainknak közlök itt, egy saját eleményt is. Velem történt meg. Egy lakáson, szomszéd szobákban laktunk, Plevna eleste alkalmával, én és egy oláh, meg szász egyetemi polgár. Én saját szobámban saját embereimmel török rokonszenvvel politizáltunk, — mialatt az oláh szomszéd — úgy zárt ajtó megett eugemet összefogott ököllel fenyegetett. Rányittatván éppen ezen jelenetnél az ajtó kérdezett, mit cselekszik? . . . mire a jó földi egész nyiltan — s ez még szép tőle — így szólt: „*Csak jőjjön a muszka, azok közt kiket meggyilkolni fogok, első lesz a doktor (már mint én) utána ki irtom e lakosztály embereit.*” Nem nagy emberek közti jelenet az igaz, de nem érdektelen. A Hóra világban s a 48-iki lázadások idejében is — hagyomány szerint — hasonló őrzöngök, hajmeresztő jeleneteket idéztek fel.

Valóban tekintve viszonyainkat, elmondhatni, hogy hazánk kormánya s a birodalom vezérlete soha bölcsebb fejeknek átadva nem volt, — kik szükségesnek itélték jól rendezni forrongó belállapotainkat, mielőtt actiót kezdendettek.

Nem nagyhatalom említetlenül, hogy az kivált, ki ismeri a királyhágón tuli viszonyokat, a Tisza-kormánynak halhatatlan érdemeit méltán rója fel a volt *királyföld*, ezen eszeveszett darázs-fészek rendezését; mely a fent festett ifjakhoz hasonló elemeknek kiválólag termékeny talaja s melybe előtte benyulni, egy kormány — még maga a hatalmas Andrassy-kormány — sem mert. — Ez államférfiai és hazafias művelete az erős Tiszaministeriumnak ha nem is egyedüli, de bizonyára fontos talpköve új ezer éves létünk épületének. Fontolják meg ezeket azon nemes hazafiak: kik a Tisza-kormányt éppen ma megbuktatni, homályos szemüvegeiken át czélszertűnek látják.

*) Mennyire bizik a mívelt világ, a muszákák Bulgáriát illető civilisatori képességében álljanak itt a „Kölnische Zeitung“ szavai:

„Ki az“ kérdi nevezett lap. „ki a civilizációt *kardja élével* akarja meghonosítani? A *muszka*; oly nép, melyet nem csak *jellemre*, de *műveltségre* nézve is messze tulszárnyaltak a *törökök*. Az *írás és olvasás* például *Törökországban* sokkal elterjedtebb és általánosabb, mint a *muszkák* között. *Cserkászký* herceg az ismeretes *panszláv* 400 hivatalnokkal, mint *reformátor* követte a *muszka* hadsereget. És mit jelentenek ezek most *Bulgáriáról*, hova *ujítani* indultak? Azt jelentik, hogy *Bulgáriában* a török kormányzás *kifogástalan*, sőt *példátlan*nak lehetne mondani, ha egyes dolgok nem csupán a papíron volnának meg. *Mintha bizony nem Muszkaország volna azon ország, hol minden csak papíron van meg; és mintha nem lenne általánosan ismert dolog, hogy az emberiség legelvetemedettebb osztályát, a muszka hivatalnokok képezik.*“

¹⁰⁾ A moszkovok által fenn hirdetett: „három császár szövetség“ miben létének megvilágítására, de egyszerűen annak kiderítésére, miszerint a Bismarck-Gortschakoff firmák megnyire együtt járnak. álljanak itt a következők: A bécsi sajtó és az osztrák birodalmi tanács osztatlan véleménye, mikép: „*Bismarck herceg úgy irányozta a vámszerződésre vonatkozó tárgyalásokat, hogy szakításra vezessenek. Németországnak érdekében áll a szomszéd birodalom belnehézségeit növeszteni, polgárháborút előidézni benne, hogy az osztrák befolyást a köz európai ügyekre csökkentse s megdöntse.*“

A másik nemes szövetséges sugalmazott lapja pedig a „Viedomosti“ most már nem elégi meg a *szövetséges Monarchia* szláv polgárait lázítani csupán, hanem szentelen arczátlansággal a lázítás üszkét, be meri dobni hadseregünk elemeibe is, mondván: „*Ausztria-Magyarország szláv csapatai háboru esetén, hívek maradnak a Monarchiához? — ha csakugyan el nem hagynák zászlójukat — mond tovább — ez esetben Ausztria-Magyarország főlényben volna Muszkaország felett.*“ — Hogy ez nyílt katonai lázítás, azt csak a dőre nem fogja belátni. És ki a lázító? . . . A nemes szövetséges.

Ugyancsak a sugalmazott moszkov sajtó ma ép oly hangon beszél: „*A szlávok jogairól Ausztriában, mint előbb beszélt a keresztények jogairól Törökországban.*“

Hát ahoz kell commentár mit a St. Pet. Viedomosti mond: „*A magyarok ne tüzeskedjenek nagyon a háboru mellett, mert a mostani körülmények közt elveszithetik Erdélyországot, mi által az oláh királyság kielégítésének kérdése magától intéztetnék el,*“ — írja idézett lap.

Még azt sem tudják mikép állanak Törökországgal, már is új osztozkodást terveznek, még pedig a „*szövetséges császár*“ birtokán.

Nem jelentőség nélküli a Czár legutóbbi apostoli kirá-

lyunkhoz intézett levele is, melyben egy párisi lap szerint így nyilatkozik: „A két birodalom közt fennforgó nehézségeket *teljes erőmből* igyekezni fogok elhárítani.“

Oh ismerjük elmés politikai maszk ezen teljes erőnek részeit. — Egyik részt bekés szláv polgáraink lázításában, a másikat hadseregünk hűtlenségre csábításában, alkalmazva látjuk már is, a harmadik részlet valyon nem-e vad hordáidnak bekancsukázása lesz birodalmunk földére? Ám legyen meg szent akaratom, elvárunk és szembe is nézünk a hősökkel, kiknek Ozmán hatalmas kardja *12 szerez kiadásban metszette hátukra a civilisatorok diplomáját*; s kik még ma is ott fetengenének Plevna sarában, ha a török Marsokat az éhség nem tildé, s a kis Oláhország ki nem rántja a katonai gyalázat mocsárából, a világ második legnagyobb de legnagyobborultabb országának lelketlen Xerxesi hordáit.

Z á r s z ó.

Jelen röpiratomban mint egy dióhéjba szorítva elfogulatlanul kívántam elmélkedni mindazon irányeszűméről, melyek mint embernek, mint hazafinak fájtak; s a mely irányban jobb időkben hővebben elmélkedni fogok. Igényeim szerények. nagyzási viszketegben nem szenvedek; barátokat nem hajhászok, ellenektől nem rettegek; — azért nyílt tényeket leplezetlenül kívántam ecsetelni, mit mint teljesen független ember teheték.

A kezdet nehézségei, az idő zajos, rövid volta és egyéb nemű akadályok meg nem engedék azonban, hogy a nyájás olvasónak egy mindenkép kifogástalan művet adhassak kezébe; s meg kell vallanom, hogy kivált a sajtó hibákat miknek ily kis műbe becsuszniok nem szabadott volna, ez idő szerint kikerülöm lehetetlen volt.

Jobb művek közkézre adhatásának reményében, hiszem, hogy a nyájás olvasó ez uttal szívesen elnéző leend.

